

Magyar Református Nevelés

2022

2

CSALÁDI ÉLETRE NEVELÉS

MEGJELENIK ÉVENTE 4 SZÁM
LETÖLTHETŐ: REPPEDI.HU/MRN

Szerkesztői előszó

Üdvözlét az Olvasónak! ■ SZÁSZI ANDREA 3

Tanulmányok

FODORNÉ ABLONCZY MARGIT ■ Családi nevelés bibliai alapon 5

SZABÓNÉ LÁSZLÓ LILLA ■ Ha baj van a családban
– lelkipásztori szempontok a gyermekek iskolai, gyülekezeti támogatáshoz 14

FODORNÉ ABLONCZY MARGIT – HUBAINÉ MUZSNAI MÁRTA
– KOMLÓSI PIROSKA – SIBA BALÁZS – SZABÓNÉ LÁSZLÓ LILLA
■ A szexuális nevelés főbb területei keresztyén szemmel 25

Műhely

CSŐRI-CZINKOS GERGŐ ■ Hogyan jelenhetnek meg a középiskolai hittanórákon
a családi életre nevelés (CSÉN) egyes elemei? 31

FEHÉRNÉ SZÓRÁTH MÁRTA ■ Jó gyakorlatok a család témához kapcsolódva 34

SIPOS TAMÁS NORBERT ■ Családi Életre Nevelünk – a Lévayban 39

SZÁSZI ANDREA ■ Családi kör – beszélgetések a hittanórán: ötlettár 42

Szemle

PLUHÁR GÁBORNÉ SZŰCS ENIKŐ ■ Evangélikus Nevelés 19. szám:
Családi életre nevelés 49

Számunk szerzői 54

ÜDVÖZLET AZ OLVASÓNAK!

„De én és az én házám népe az Urat szolgáljuk!” (Józs 24,15b) A nép elé állva Józsué ezekkel a szavakkal hívta fel a figyelmet arra, hogy családja és mindenki, aki az ő házában él, Isten követésére kötelezte el magát. Lehet-e köznevelési intézményben családi életre nevelni? Milyen módon találkozunk, mennyire tudunk kapcsolódni a ránk bízott gyermekek/fiatalok családjával? Miért fontosak egyáltalán ezek a kérdések? Tematikus számunkban ezt a témát járjuk körbe több oldalról.

Keresztyén emberként Isten Igéje a vezérfonal számunkra. Ehhez kapcsolódóan az első tanulmány a családban való nevelés és neveltetés biblikus kapcsolódásairól szól, néhány fontos szempontot adva a mai kor emberének. A következő tanulmány nagyon reális, bár nem örömteli tapasztalatból indul ki: pedagógusként, hittanoktatóként, lelkipásztorként is gyakran tapasztaljuk, hogy a család sem jelent mindig védett közeget a gyermekek számára. Mit veszünk észre, és mit tehetünk egy diszfunkcionálisan működő család esetében? Hogyan lehetünk lelkigondozóként jelen a gyermekek és a fiatalok életében?

A Tanulmányok rovat harmadik cikke egy szakmai konszenzus eredménye. Sok vetülete lehet a családi nevelés és a pedagógia kapcsolódásának. Ezt a témát járta körbe az MRE Doktorok Kollégiuma Pasztorálszichológiai Szekciója. Az ő közös munkájuk eredményét olvashatjuk a gondolatébresztő felvetésekben, javaslatokban.

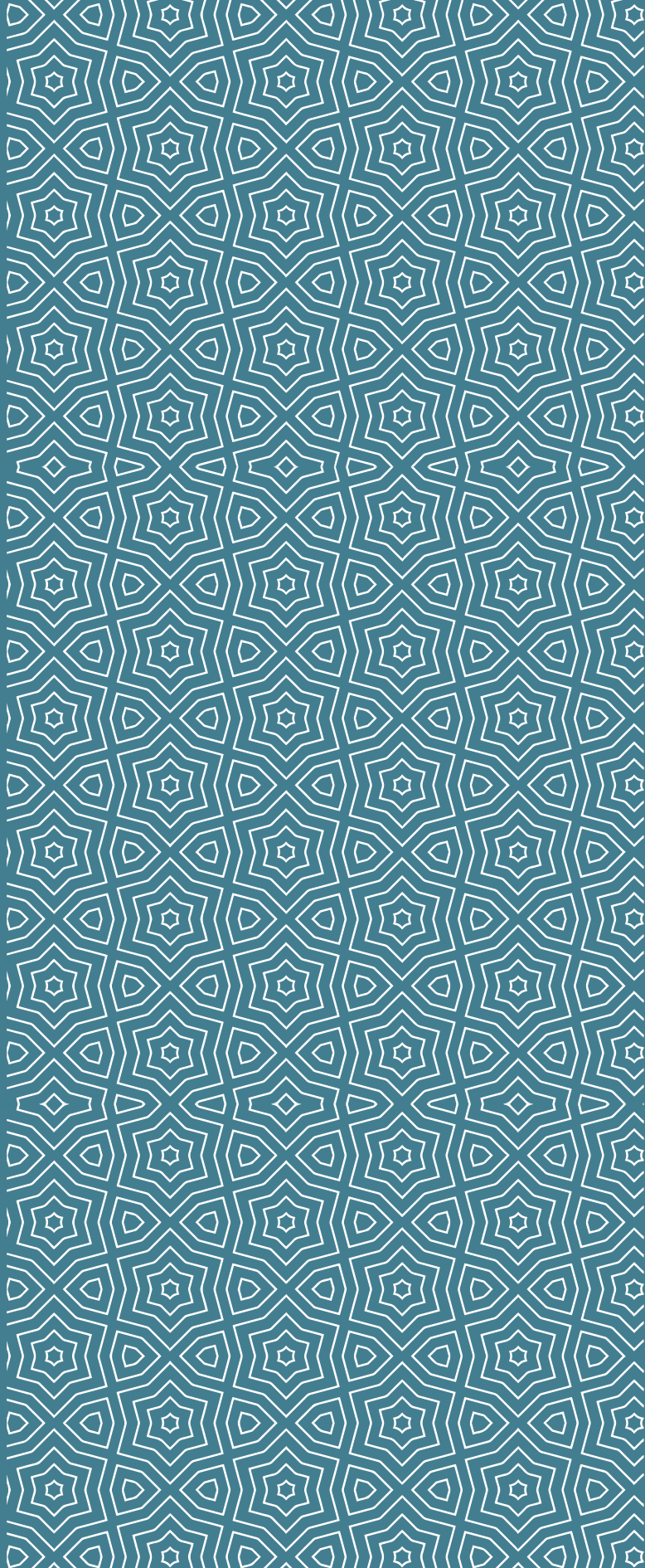
A Műhely rovat ezúttal is a gyakorlatra teszi a hangsúlyt. Megfigyelhetjük, hogy az általános és a középiskolai tananyagokban milyen módon jelenhet meg a családhoz való kapcsolódás, a családi életre nevelés tudatos szemlélete. Emellett két gyakorló hittanoktató/vallástanár az általános iskola és a gimnázium oldaláról hoz gyakorlati példákat, tapasztalatokat a témában.

Ez a méltán fontos és izgalmas terület sokakat foglalkoztat. Az Evangélikus Szemle egy korábbi, 2012-es száma szintén ezzel a témakörrel dolgozott, melynek rövid bemutatója további kutatásokhoz adhat ízelítőt.

Azt kívánom minden Olvasónak, hogy kapjon hasznos és továbbgondolásra méltó ötleteket, szemléletmódot, gondolatokat a cikkek olvasása során!

DR. SZÁSZI ANDREA

Tanulmányok

FODORNÉ ABLONCZY MARGIT

CSALÁDI NEVELÉS BIBLIAI ALAPON¹

„A 'család' szó, mint tudjuk kitér minden meghatározási kísérlet elől, ahogyan számos más fogalom is (...) a család az, amelynek tagjaival szemben valaki úgy érzi, hűséggel és kötelességgel tartozik, és/vagy akiktől az ember azonosságtudatát kapja, és/vagy akiknek azonosságtudatukhoz ő maga is hozzájárul, és/vagy akikkel osztozik cselekvésmódokon, ízlésen, történeteken, szokásokon és emlékeken.”

(Marilynne Robinson)²

Az ember kapcsolatok szövetében él, formálódik és nevelődik. „Az ember a Te által lesz Én-né. Az átellenben álló jön és továtűnik, viszony-történekek összesűrűsödnek és szétporladnak, s e váltakozásban, minden fordultnál növekedve tisztul a mindig azonos partner tudata, az Én-tudat.”³ Minden ember csak egy szál az élet hatalmas szövetében, együtt mozog mindazokkal, akikkel élete genetikailag, társadalmilag, érzelmileg és spirituálisan is „összeszövésbe” került. Susan Johnson klinikai szakpszichológus, családterapeuta ennek mélységét egy nemzetközi konferencián így gondolta tovább: „Az ember nem homo sapiens, hanem homo vinculum” – azaz nem a gondolkodása, hanem a kötődései/kapcsolatai által lesz azzá, akinek rendeltetett.⁴ A meghatározó kapcsolatok sorában a legelső a család. Mit jelentenek a korai családi kapcsolatok? Mi a családi nevelés/nevelte-

tés jelentősége? Változik-e, változhat-e ez a későbbi években? Mit mond erről nekünk a Biblia?

A család formái és funkciói is sokat változtak a századok során, de a családról egy biztos információnk van: még mindig létszükséglet. Az „ember-gyermek” születése utánra maradt fejlődésének, kibontakozásának több mint 50%-a – egyfajta „külső anyaméhként” funkcionálva – a megfelelő gondoskodás/nevelés nélkül nehezen tud azzá válni, amire megszületett. Ám a család nem egy jól körülírható és megbiztosítható életközeg, hiszen körülményei is változnak, s ugyanabban a családban is nagyon különböző gyermekek nevelkednek. A Márialigeti család egy Nagycsaládosok Konferenciáján így fogalmazott 1992-ben: „A családról gondolkodni számunkra ahhoz a nemes munkához hasonlít, amelyet Bartók és Kodály és sokan mások végeztek

a népzenével kapcsolatban. Az egészséges, szép családi élet szilánkjait kell gyűjtögetnünk, s a tapasztalatokat úgy fordítani a magunk és mások javára, hogy a családban, a család által ismét – minél több örömet nyerve – magunkra találhassunk megváltozott, kaotikusnak tűnő világunkban is.”⁵

A „BIBLIAI SZILÁNKOK” KERESÉSE

A család alapja egy férfi és nő találkozása, egy házasság története. Egy gyermek fogantatása előtt már sok olyan esemény történik, amiről az anyaméhben formálódó nem tud, nem rajta múlik, amibe ő „beleszületik”. Ezért nagy vigasztalás a 139. zsoltár bizonyossága: „alaktalan testemet már látták szemeid, könyvedben minden meg volt írva, a napok is, amelyeket nekem szántál...” (16. v.) A gyermek tehát nem csupán két ember testi közösségének következménye, hanem minden esetben Isten teremtése, bármely párkapcsolatba helyezi is el őt Isten. Ez különleges felelősséget helyez a családra – a gyermek Isten ajándéka, neki kell elszámolniuk vele. Ám a másik oldala is igaz: Isten „elég jó szülőnek” gondolta azt a családot, hogy épp ezt a gyermeket adja nekik. Maga a gyermek születése „nevelési lehetőség” – Isten részéről, mindkét fél számára.

De vajon milyen a „családi nevelés a Bibliában”? Vannak benne világosan megfogalmazott bölcsességek, parancsok és keretek – és sok megélt élettörténet. Azt láthatjuk, hogy maga a Biblia egy mélységes és gazdag, hosszú évezredes „családtörténet”. Ha nyomon követjük egy-egy „ismert bibliai” család formálódását nemzedéken át, azt láthatjuk, hogy a „legjobb csa-

lád” tagjaival is előfordul, hogy nem Isten akarata szerint cselekszenek, hanem vétkeznek. Fájdalmas és tanulságos történetek sorát olvashatjuk emberi döntésekről és annak következményeiről. De arról is, hogy Isten ígéretei hogyan teljesednek be, irgalmassága hogyan tervez újra, hogyan szól bele a történésekbe. Csak néhány példa ehhez a gondolathoz: Izsák és Rebeka házasságának története megmutatja, hogy a szépen induló házasság után az ikergyermek születése hogyan osztja meg a szülőket (1Móz 24–28), ám Jákób, az ikerpár fiatalabb tagja – Isten eredeti ígérete szerint, és egy sok viszontagsággal megélt élet végére – mégis az áldás hordozója lesz. Egy súlyos gyász helyzetében lévő anyós, s egy „ellenséges nép” hűséges lányának vállalása nélkül egy család kihalna (Ruth 1–4), s a családtörténetben Isten így gondoskodik egy hosszú századokkal későbbi utód megszületéséről. Anna imádsága és Sámuel csodálatos születése, nevelkedése nem jelenti automatikusan azt, hogy Sámuel jó apává lesz (1Sám 1–8,5). Története mégis továbbvezet a szétszórva élő nép országgá szerveződéséhez. Dávid házasságai és egész családi élete olyan mélységeket és magasságokat jár meg, hogy megrendülve szemléljük, hogyan engedhette meg Isten mindezeket (2Sám 7–22), mégis elődei és utódainak sora elvezet minket Jézus születéséhez. És mit mondjunk Jeremiásról, aki nem vehetett feleséget (Jer 16,1–2), vagy Ezékielről, akitől Isten elveszi a feleségét (Ez 24,15–18)? Pál családjáról nem sokat tudunk – életviteléhez, szolgálatához egyfajta „házasságellenesség” (Mt 19,21 vö. 1Kor 7) is hozzá tartozott. Jézus parancsa a világmisszióról a 11 tanítványnak szólt, de

Pál gyülekezetalapítási lelkesedése – és család nélküli hányatott élete – nélkül hogyan lennének keresztyén közösségek világszerte? Timótheus apjáról és nagyapjáról nem szól az írás, csak anyja és nagyanyja hitéről (2Tim 1). Hol voltak a férfiak, s milyen szerepet játszottak Timótheus életében? Vagy mit kezdjünk a „házi táblákkal”, amelyekben szolgálók és szolgálók is szerepelnek, mint családtagok (Kol 3,18–4,1)?

Milyen is akkor a bibliai családi nevelés? Első és talán legfontosabb kiindulópontunk: *mindenkinek Isten előtti felelőssége van a saját életéért, emberi kapcsolatainak Isten előtti rendezéséért, tehát a bibliai családi nevelés felelősséget vállaló és felelősséget ébresztő nevelés.*

BIBLIAI PARANCSONK RÉGI-ÚJ ÜZENETEI A CSALÁDOKNAK

Nagy divat ma a „transzgenerációs” családtörténeti kutatás. Visszamenőleg 3–4 generáció életének, sorsának ismerete sokak számára lehet reveláció: „Olyan helyzetbe kerültem, mint nagyapám”; „Olyan a kapcsolatom a szüleimmel, mint a két nemzedékkal ezelőtti elődeim.” És valóban sokaknak válik segítségére, ha megismerik a saját családjuk történetét. De mit is mond erről a Biblia? Ha csak a két szülő-gyermek kapcsolatról szóló parancsolatot emeljük ki a tízből, talán máris jobban érthető, hogy Isten ezt a „transzgenerációs tudást” évezredekkel korábban már elhelyezte nekünk ebben a könyvben. A második parancsolat keveset idézett mondata szerint: *„Megbüntetem az atyák bűnéért a fiaikat is három, sőt négy nemzedéken át,*

ha gyűlölnék engem. De irgalmasan bánok ezer nemzedéken át azokkal, akik szeretnek engem, és megtartják parancsolataimat” (5Móz 5,9–10). Mit jelenthet ez a véghangsúly a bálványok tiltásának részeként? Azt, hogy sem az elődök bűne, sem az elődök drága, értékes élete nem óv meg minket attól, hogy az előző három-négy generáció bűneinek következményét/terheit viseljük. Látott példaként, nevelési szándékként vagy akár családi titokként életünk része mindaz, amit 8 dédszülőnk, 4 nagyszülőnk és 2 szülőnk továbbadott nekünk. A családterápia transzgenerációs „feltárása” nem azt jelenti, hogy ez új probléma, hanem csak hogy mi magunk is újra kell, hogy olvassuk a bibliai tanítást, mely sokkal szélesebb értelmű üzenetsomag, mint csupán az együtt élő két nemzedék egymáshoz kötődése. A második parancsolat két utolsó mondatában halál és élet, büntetés és irgalom van. A legfontosabb pedig ezeknek a mértéke: a büntetés/teher „csak” három-négy nemzedéknyi, amelyet történeti távlatként ismerhetünk, mely ránk terhelődhet, fájhat, de ami megtaníthat arra is, hogy ne tekintsünk bálványként azokra, akik előttünk jártak, ugyanakkor meg se bénítsanak „sorsunk rejtett aknáit”. Isten ebben a második parancsolatban ugyanis nem csak leleplezi a három-négy nemzedék vétkeinek következményeit, hanem egyúttal kinyitja az ezredeveket, s irgalmassága új felelősségre tanít: minden nemzedék „újraválaszt”: követheti elődeit vagy kezdhet egészen újat – Isten irgalmából. Ez igazi „családi evangélium”.

Az ötödik parancsolat pedig egyfajta egyensúlyozásként kapcsolódik ehhez. A szülők felelőssé tételére egyfajta válasz a

gyermek felelőssé tétele: „Tiszteld atyádat és anyádat...” Ha az előző parancsolat gondolatából indulunk – hogy szüleink élete a mi életünk meghatározó része – hogyan tudjuk tisztelni azokat, akik sok érték mellett szenvedést, rossz szokásokat, szegénységet, durvaságot, széthúzást vagy akár megoldatlan körülményeket hagytak ránk? A parancs nem gyermeki feladatról szól csupán, és nem tesz különbséget jó és kevésbé jó család között. A tisztelet mindenkinek jár – a születés/gondviselés jogán. Milyen tisztelet ez? A családterápia a „lojalitás” fogalmával írja körül. A szülők iránti elköteleződés olyan mélyen van belénk írva, hogy még akkor is „velünk van”, amikor már a szüleink nincsenek többé velünk. Azaz a parancs nem csupán konkrét tiszteletről szól, hanem arról is, hogy megértsük, miért van erre szükségünk. A lojalitás szüleink, elődeink iránt zsigereinkbe van építve, ezért Isten védelem alá helyezte egy külön paranccsal is a „szülők tiszteletét”. A parancs befejező mondata pedig továbbsegít a megértésben: „hosszú ideig élhess, és jó dolgod lehessen azon a földön”. Ha nem tiszteletre méltóak a szüleink, mi magunk is értéktelennek érezzük magunkat, s ezzel kiszolgáltatottá, sebezhetővé és befolyásolhatóvá válunk. Ezt az előző „rendszer” félelmetes módon „építette ki”, elvágva a gyökereinket („a múltat véggépp eltörölni”), ezzel elvágva a családokat a tisztelet, de a feldolgozás, a megbocsátás, az irgalom megtapasztalásának lehetőségeitől is. Egyben elvágva Isten jelenlétének, szavának gyógyító forrásaitól is, aki Jézus Krisztus váltságáhalála által minden bűn bocsánatát (Ézs 53,5), minden nemzedék számára megnyitotta.

A nemzedékek olyanok egymáson, mint a tetőcserepek. Egyik sor a másikra épül, valamelyes átfedésben. Ha egy tetőcserep elmozdul – az egész tető védelme megszűnik. Ám lehetséges kijavítani, „átrakni” még a tetőt is. Ahogy a mondás tartja: „Az új házat lentől, a régi házat fentről kell kezdeni építeni.”⁶ Ezért fontos, hogy a bibliai családtörténetek „nem ideálisak”, ezeket nem egyszerűen „lemintázni” kell, hanem életszerűek, amelyek elgondolkodtatnak és Isten akaratának keresésére, őszinte szembenézésre készítetnek. Nem emelhetjük ki egyes tettek példáját anélkül, hogy ne látnánk annak folyamatát és megvalósulását a családok életében. Vétkek és rendezések, tettek és következmények, döntések és változások történetei ezek. S így a mi történeteink is.

Milyen is akkor a bibliai családi nevelési minta? Második kiindulópontunk lehet: *a hála és a megbocsátás helyének megtalálása a család együttélésében, azaz őszinte és kölcsönös tiszteleten alapuló nevelés.*

MI MA A SZÜLŐK/NEVELŐK FELADATA?

Szépen fogalmazza meg ezt Szabóné László Lilla: „A szülőknek kettős feladatuk van, egyrészt a gyermekekben, mind önmaguk, mind az élet iránt bizalmat kell ébreszteniük (implicit vallásos nevelés), másrészt az élet vallásos dimenzióját explicité kell tenniük, hogy a vallás megismerhetővé, megtapasztalhatóvá váljon.”⁷

Ennek vannak konkrét lépései. A családi nevelés bibliai alapokon kicsiny gyermekkorban kezdődik. Kezdődhet egy kereszte-

léssel is. Ha megkérdezzük a keresztelezésre érkezőket, hogy mi is változik azáltal, hogy a gyermeküket megkereszteljük – a családok nagy része azt válaszolja, hogy „egy nagyobb közösség részévé válik”. Mi ez a nagyobb közösség? A megkereszteltek nagy közössége, az Isten által „eljegyzettek” közössége. Az *Institutio* megfogalmazása szerint: „A keresztség annak a beavatásnak a jele, mellyel bevételünk az egyház társágába, hogy Krisztusba beoltva Isten fiai közé számláltassunk.”⁸ Gyermekük megkeresztelése által a gyermekek és a családok egyaránt kapnak egy új lehetőséget. „Névre szóló kegyelemhirdetés” részeseivé lesznek.⁹ Olyan lehetőség nyílik meg előttük, amelyben nevelésüknek és a gyermek mások általi „neveltetésének” új dimenziói válnak elérhetővé: Isten megszólíthatósága az, hogy észrevehetik Őt a hétköznapi életben, hogy rácsodálkozhatnak tetteire családjuk életében, hogy Isten „előbb szerette őket”, mintsem ők ezt tudhatták volna. Ezért a gyülekezetben együtt tanulhatják más családokkal azt a megélési minőséget, amit ma a spiritualitás/lleki közösség áldása jelent. Mindezzel együtt pedig nem csak a család, hanem a „családok családja” = a gyülekezet is új élelehetőséget kap. A gyülekezet keresztelezési fogadalmának megtartása (hogy imádkozik és lehetőséget teremt) alapvető arra nézve, hogy a családok ne csak elhozzák erre a szent alkalomra gyermekeiket, hanem vágyjanak is ebbe a közösségbe tartozni – mert ott várták és befogadják őket.

A gyermekkeresztelés nélkül nincs okunk/felhatalmazásunk a nevelési intézmények fenntartására.¹⁰ A hitoktatásra beiratozó gyermekeken túl a gyermekek családjai is meg kell, hogy ismerjék az

örömhírt a gyülekezet közössége és küldöttei által. Mert a szülők nélkül a gyermekek megszólítása a gyermekekre olyan felnőtt „terhelést” ró, mely által nekik kellene „missziózni” szüleiket – ami kivételes esetben lehet feladatuk –, de sokkal inkább szükséges, hogy a gyülekezet olyan lehetőségeket teremtsen, ahová a családok együtt jöhetnek el. Ahol nevelésük újabb és újabb impulzusokat kaphat Isten ígéretei/parancsai, s a megélt szeretetközösség által.

Milyen is akkor a bibliai családi nevelési minta? Harmadik kiindulópontunk eszerint: *az az életközösség, amelyben együtt formálódunk Isten irgalmassága által családi és nagyobb közösségi szinten is, azaz keressük és fedezzük fel együtt Isten szándékát a történések mögött!*

A CSALÁD NEVEL ÉS NEVELŐDIK

Azok a gondok és nehézségek, amelyeket itt és most, a 21. században tapasztalunk a család vonatkozásában, egyáltalán nem újak, valamiképp mégis mintha „váratlanul érnék” a mai keresztyén családokat. Mintha valami, vagy valaki azt közvetítette volna, hogy ha bizonyos bibliai verseket komolyan vesszünk, akkor velünk soha semmi rossz nem történhet. Mintha burokban éltünk volna, ahol minden szép és jó lehet csupán. A gyülekezetek egy részében kirekesztés s ítélet fogadta azokat, akiken „nincsen Isten áldása”, mert nem született gyermekük. Keresztyén szülők egy része rettegve figyelte, hogy fogyatékossgal ne születessen gyermek, mert az az Isten büntetése. Eltitkolt minden rossznak gondolt tettet képmutatóan, hogy nehogy rossz

vélemény alakuljon ki a családjáról. Valóban a tökéletesség látszata, a „képmutatás” felé kell, hogy elmozduljon a gyülekezeti élet? Ahol olyan parancsolatokat mondunk, amelyek igazak, de mi magunk sem tudjuk megtartani azokat? Ahogy az előzőekben a bibliai családi történetrészletekkel próbáltam rámutatni: a Biblia nem elvárásokat fogalmaz meg, nem az ítékezés jogát adja az ember vagy a közösség számára, hanem világossá teszi rászorultságunkat: Isten akaratát és az ember állapotát. Ahogy az előzőekben már említettem néhány példával, azokban a családokban sem volt „minden rendben”, akiről a Biblia lapjain olvashatunk. Nem őket kell követnünk, ők sem lehetnek bálvánnyá előttünk. Még Ábrahám sem – aki volt „hitetlen” is, annak ellenére, hogy ő a „hit atyja” (1Móz 12 és 20). Még Mózes sem, aki hirtelen haragja miatt sok mellőzöttségben részesült annak ellenére, hogy megjelenhetett arcán Isten dicsőségének fénye (2Móz 34).

Az „áldás” egyik nemzedékben sem volt „automatikus”, mindig személyes és közösségi döntéseket és szoros istenkapcsolatot igényelt. Bűnlátást, bűnbánatot, bűnvallást és bűnbocsánatot. A megigazulás és a megszentelődés útját, ahol a tanítvánnyá léétel és tanítvánnyá tétel a feladatunk és lehetőségünk.

Meg kell, hogy értsük, és kell, hogy jól értsük, hogy mi lehet a mi eredeti családjaink és választott/kapott új családjaink feladata és lehetősége a nevelésen keresztül. S mindezekkel mi Isten terve közösségeinkkel és szolgálatunkkal. A nevelés tehát nem csupán egy időszak feladata, s így a nevelődés nem szavak vagy képviselt elvek mentén megy végbe, hanem sokkal

inkább a példa, a „megélt közösség” által. Mert a szeretetlenül kimondott szavak hiába igazak, sokszor épp ellenkező hatást kiváltva térnek el az eredeti céltől. A türelmetlenül fegyelmező szülő pont azt erősíti meg gyermekében, amit szeretett volna elkerülni. A keserű megjegyzéseket tevő, ítéletet hirdető hitoktató nem vonzza a gyermekeket, hanem eltávolítja őket Isten szeretetétől. Ezért Isten mindig készít olyan alkalmakat, amelyekben – Isten irgalmasságából – lelepleződhetünk, nemcsak önmagunk, hanem családjaink előtt is. Ezzel kapcsolatosan igen fontos a két bibliai mondat együttolvásása: „Ti azért legyetek tökéletesek, miként a ti mennyei Atyátok tökéletes” (Mt 5,48) és „legyetek irgalmasok, amint Atyátok is irgalmas” (Lk 6,36).

A család nevelési feladatai tehát sokrétűek, s a gyermek életkora szerint folyamatos változásban vannak.¹¹ A család felelőssége más a születés pillanatában és más egy tizenévessele való foglalkozásban, vagy más a gyermek felnőtté válásával. Ezért maga a család is formálódik a nevelési szakaszok változása által. A család tagjainak száma, életkora, élethelyzetének alakulása, azaz „családi életciklusa” szerint szinte minden nemzedékben új szempontokat és új lehetőségeket kap. A családnak új esélye nyílik, hogy a benne élők számára más és más értékeket hozzon előtérbe, alázatra és meggondolásra tanítsa őket. Egy tekintélyt követelő apa egy vagy két évtizedre kap felhatalmazást, hogy gyermekét megfelelően nevelje. De gyermeke felnőve választhat más módszert és más utat is. Egy család jól működhet gyermeke házasságkötése kapcsán, elfogadó és befogadó lehet a „társ” iránt, de egy unoka születésével hirtelen a

szülőkből nagyszülők lesznek. S ez a változás már átrendezi a felelősség köreit: többé nem az eddigi szülő a tekintély, szava már nem az a hatalom, mint korábban volt, s nagyszülőként – akár örömmel, akár szomorúan – végignézheti mennyit ért addigi nevelése.

Milyen megrendítő, amikor egy gyermek tizenéves lesz, s lázadása – akár betegsége, öngyilkossági kísérlete – által kimondásra kerülnek olyan visszasságok és feszültségek, amelyeket a család évtizedek óta hordoz, de sosem kerültek rendezésre. Ez az elhallgatott kapcsolati erodálódás akár a szülők válásához is vezethet, de tisztázásra, önismeretre, sőt átrendeződésre is alkalmat kínálhat. Valamint olyan családtagok véleménye is előtérbe kerülhet, akiket addig mindig elhallgattattak.

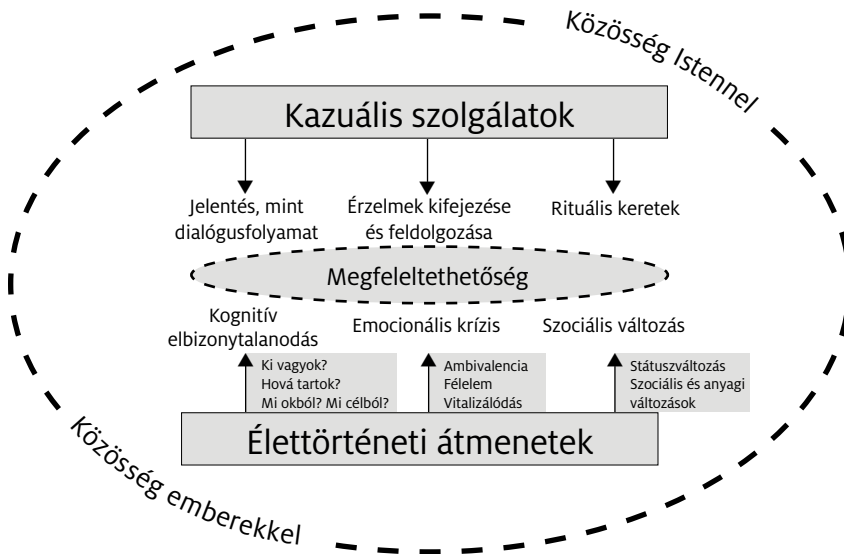
Milyen más, ha egy gyermek „kirepül”, s az „üres fészek” hirtelen mintha értelmetlenné tenné azt a sok munkát, a hajtást, küszködést és a nevelési elvek követését, amelyeket a szülők képviseltek. Vajon a magára maradt szülőpár visszatalálhat eredeti kapcsolati tőkéjéhez, a szeretethez? Mert ez a helyzet a szülőknek új esélyt is adhat arra, hogy a munka és megélhetés gondjai után, az életközép vagy időskor megújító formálásában másként találjanak Istenre, magukra és egymásra, mint korábban. Nevelés ez? Igen. Isten nevelése, aki nem csak felelősséget ad, hanem lehetőséget a szembenézésre is. Megállni Isten előtt és megújulni. Vajon hogyan lehet úgy szülőnek lenni, hogy majd nagyszülőként is örömmel és hálával tekinthessünk végig az életünkön? Ebben a folyamatban senki sem marad ugyanaz – a család változik és ezért a nevelés is változik: mindig egyszer-

re ajándék és kihívás, szinte folytonosan új és új szerepek megtanulásának lehetősége.

Milyen is a bibliai családi nevelés? Negyedik kiindulópontunk lehet: *a nevelés során a nevelő is vállalja a formálás és a formálódás kettős terhét, azaz mindenki tanítható(tanítvány) kell, hogy maradjon élete végéig.*

KÖZÖSSÉGBEN ISTENNEL – KÖZÖSSÉGBEN EGYMÁSSAL

A családi kazuáliák alkalmai a családot a gyülekezet közösségébe vonzzák, s ezzel minden családi életciklusváltás új felismerésekre vezethet mind a kiscsaládban, mind a gyülekezetben. Ulrike Wagner-Rau – német gyakorlati teológus – készített egy összefoglaló szemléltető ábrát¹² arról, hogy a családi változások milyen lehetőségeket teremthetnek a gyülekezet kazuális szolgálata által a családok közösségbe való befogadásra, Isten nevelésének színtereire. Az ábrán az a változásfolyamat követhető nyomon, amikor egy gyülekezet találkozik egy családdal, akik valamilyen változást élnek meg: született egy gyermekük; konfirmál egy fiatal; házasságot köt két család gyermeke vagy elveszítettek egy családtagot. Ezek az alkalmak különlegesek. Határhelyzetbe hozzák, és szerepeik átrendezésére készítetik a családot. De a gyülekezet is „háromnemzedékes”, akárcsak a család. Így az ott látott/kapott/tanult minták segíthetnek a saját család nehézségeinek elhordozásában vagy azok megoldásában.

Hogy magában a nevelési folyamatban milyen részletekre kell különösképpen figyelni, azt Jézus neveltetésének egyik mondatában találhatjuk meg: „Jézus pedig gyarapodott bölcsességben, testben, Isten és emberek előtt való kedvességben.” (Lk 2,52)

A négyféle nevelési lehetőség kinyitja számunkra azokat a területeket, amelyek egy gyermek felnőtté válásában és az általa hordozott értékek kiteljesítésében egyaránt fontosak. Vannak időszakok, amelyekben a család feladata a kifejezett tanítás, bölcsességre vezetés, amelynek célja az értelmi képességek kibontakoztatása. Akkor nevel egy család bibliai alapon, ha nem csak okos lesz a gyermek, hanem bölcs is, azaz megtanul együtt látni, gondolkodni, tanulni, dönteni és cselekedni – múlttal számolni, jövőért felelősséget vállalni, miközben a jelenben él.

Az idézett bibliai versben a második gyarapodás a testi állapot hangsúlyozása, „növekedni testben”. Erről sok keresztyén ember elfeledkezik. Pedig nem kevésbé fon-

tos, mint az előtte vagy utána következők. Hiszen a test a „Lélek temploma”, így karbantartása egyben egyfajta „istentisztelet” is. Nem kényeztetés, s nem kívánságok kiszolgálása, hanem ami valóban a felnövekvő javára válik, egészségét segíti: mozgás és étkezés, alvás és ébrenlét helyes megszervezése. A család minden tagjának testi állapota is fontos Isten előtt, hiszen ő teremtette, formálta, ajándékozta meg őket.

A harmadik hangsúly a nevelésben az Isten előtti kedvességben való növekedés. Ez a tulajdonképpeni „hitoktatás” szoros számoltartása. Mit jelent Isten előtt kedvesnek lenni? Egyrészt mindig „számolni Vele” – hogy lát, hogy átél, velünk van, hogy parancsol, hogy szeret, hogy Atyja mindnyájunknak. Másrészt naponta megállni előtte, tanulni szavát, beszélgetni vele, kapcsolatban maradni, észrevenni – hálásnak lenni.

A negyedik nevelési lépés, amelyet Jézus szülei követtek: az emberek előtti kedvesség építése. És ez olyan értelemben fontosági sorrend, ahogyan a két nagy parancso-

lat sorrendje is adja ezt: először Istennel, azután emberekkel. De nem lehet megállni az első után, hogy azzal minden rendben van – tovább kell lépni a másik ember felé. Hiszen Istennel „jóban lenni” könnyebb, Őt szeretni inkább viszonszeretetet jelent: világosak a feladatok és a lehetőségek. A másik emberrel jóban lenni viszont mindig „mérlegelés” kérdése, mindig a méltányosság és igazságosság kényes egyensúlyozásán áll vagy bukik. Ezért ennek megtanulása egy családban növekedő ifjú számára létfontosságú. Nem kiszolgálja másokat, nem csupán kényszeresen megfelelni mások elvárásainak, hanem Isten előtt állva megfogni a másik kezét és békességre igyekezni (Róm 12,9–21).

A bibliai családi nevelés összefoglalva tehát ennek a négyféle életvalóságnak a komolyan vétele. Összetett feladat, nem kipipálható egyetlen lépése sem. Mindig ott tart minket Isten szoros közösségében, mert nélküle nem sikerülhet. A család az egymásra utaltság megtapasztalása. Minden családban vannak áldások és átkok,

minden családban vannak gyógyulásra vágyók és gyógyulást segítők. A család működésének támogatása és védelme elsőrendű feladat, mert ez minden más közösség alapja, a reménység és erőforrások is innen származnak.

Milyen a bibliai alapon szerveződő családi nevelés? Ötödik kiindulópont: *mindig egy nagyobb közösséghez kapcsolódó, velük együtt támogatott, képviselt értékek mentén az Atya szeretete, a Fiú kegyelme és a Szentlélek bátorítása/intése által vezetett nevelés. Áldott és áldássá formálódó életvalóság.*

Ha összefoglaljuk mindezeket, Gyökössy Endrével egyetértve írhatom: „A család léte és EGÉSZsége nélkül a nagyobb közösség, a társadalom is megbetegedhet, hiszen annak a család a leglelke, vagy ahogy Victor Hugo költőien mondja: A család a társadalom kristálya.”¹³ A kristályok szépsége a csiszolás által válik sugárzóvá. Így a család is a bibliai nevelés által válik Isten világosságának metszett tükröző felületévé, hogy maga is a „világ világossága” lehessen, láthatóvá és hatóvá váljon.

¹ A cikkben megfogalmazott gondolatok bővebb kifejtése még ebben az évben elérhető lesz a Kálvin Kiadó jóvoltából a szerző CSALÁDPASZTORÁCIÓ c. könyvében.

² Marilynne Robinson: A gondolkodás szabadsága, Kálvinista tünődések, Budapest, Kálvin Kiadó, 2018, 173.

³ Martin Buber: Én és Te, Budapest, Európa könyvkiadó, 1992, 36.

⁴ Susan Johnson: „We are homo vinculum – the one who bonds... Close connection with others is THE survival code of our species and our greatest resource” in: Love Sense: The Revolutionary New Science of Romantic Relationships, New York-Boston-London, Little Brown Spark, 2013, 195.

⁵ Márialigeti Makhult Katalin – Márialigeti Károly: A családi élet építésének kezdetei, in: Reményünk a család, Budapest, a II. Családkongresszus előadásai, 1992, 49.

⁶ Kecskeméti szöveg – nincs nyomtatott forrása.

⁷ Szabóné László Lilla: A gyermekteológia vizsgálata a kisgyermekes keresztyén családok életében, Budapest, doktori disszertáció, 2015, 157.

⁸ Kálvin: Institutio, 4.15.1.

⁹ Boross Géza: Katechetika, Budapest, BRTA, GYT tanszék, 1983, 109. Goppelt, L.: Theologie des Neuen Testaments, 1981, 332.

¹⁰ Fekete Károly: A gyülekezetépítés szolgálatában, Budapest, Lux, 2000, 77.

¹¹ vö. Balogh Klára – Hézsér Gábor – Krasznay Mónika: Beszélgetések a családról, Budapest, Kálvin Kiadó, 2021.

¹² Ulrike Wagner-Rau: Segensraum, Kasualpraxis in der modernen Gesellschaft, Stuttgart, Verlag W. Kohlhammer, 2008, 182.

¹³ Gyökössy Endre: Életápolás, Budapest, Szent Gellért Kiadó, 2010, 175.

SZABÓNÉ LÁSZLÓ LILLA

HA BAJ VAN A CSALÁDBAN

– lelkipozítói szempontok a gyermekek iskolai, gyülekezeti támogatásához

A család a gyermek elsődleges, mindent megelőző, és a későbbi kapcsolódásait is nagymértékben meghatározó közege. *„A család, mint emberformáló műhely működik. Megteremti az első vagy biológiai és a második vagy pszichológiai születés feltételeit. Majd teret ad az egyén individuális fejlődésének, megalapozza az önmagához, másokhoz és a világhoz való viszonyának jellegét.”*¹

A család Isten eredeti teremtett rendjében egy férfi és egy nő szerelméből, Isten áldásaként születő gyermek(kek) és szülők közössége. Alapja a szülők egymás iránti, és ebből fakadóan a gyermekeik felé történő elköteleződése: „A férfi elhagyja apját és anyját, ragaszkodik feleségéhez, és ezért lesznek egy testté.” (1Móz 2,24) Természetesen különböző korokban és kultúrákban a család nagyon sokszínű arcát és együttélési formáit mutatta és mutatja ma is, amelyek közül van, ami jobban, és van, ami kevésbé támogatja Isten eredeti tervének megvalósulását. A családról való gondolkodásunk közben nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy ahogyan a teremtett világ minden közege, úgy a család is magán hordja a bűnesetnek, az Istentől és

eredeti életrendünktől való elidegenedés következményeit, így megváltásra szorul. Ez igaz az úgymond „legideálisabb” és a kevésbé ideális berendezkedésekre is. Jézus Krisztus evangéliuma hív bennünket, hogy mind a saját családunkra, mind a környezetünkben élő gyermekek családjaira nézve keressük a gyógyulás útjait. Ehhez érdemes rátekintenünk a család szerepére, annak kríziseire, a krízisek gyermekekre gyakorolt hatásaira és a lelkipozítás lehetőségeire.

A CSALÁD SZEREPE

Chrysostomus családteológiája² a gyermek-szülő kapcsolatot a Szentháromság személyeihez kapcsolja. Ahogyan az Atya és a Fiú szeretetkapcsolatát a Szentlélek hordozza, úgy a Szentlélek által a szülőknek is Istent kell másolniuk az atyai szeretetben, miközben a gyerekek tisztelni és szeretni kell őket, ahogy a Fiú szereti és engedelmeskedik az Atya iránt. Így részeseülnek a szülők és a gyermekek is a Szentháromság Isten hármasságában.

Hasonlóképpen a keresztyén család képe az egyháznak is. Ahogy az egyház Krisztus teste, úgy kell a családnak meghívnia Krisztust, és az otthonukat, egész házanépüket alkalmassá tenni a Szent befogadására. „Hadd legyen a ház egy templom, férfiakat és nőket magába foglaló.”³

Lélektanilag a gyermekek a szülők személyes életközösségének (házasság) befogadottjai, ahol egy egészséges, támogató, elkötelezett kapcsolatrendszerben, közös történeteken, családképen, identitáson alapuló pszichológiai és spirituális élettérben a gyermek számára elérhető a fejlődéshez szükséges alapfeltételek. Megélheti elrejtettségét, értékességét, szabadságát, az események feletti kontrollszükségét, és szabadon keresheti a jó és rossz, kellemes-kellemetlen kategóriákat.⁴ Egy ilyen családi háttér egyfajta védőburokként is működik, természetes módon csökkenti a traumákat, stresszhatásokat.

Mindezek csak akkor valósulhatnak meg, ha a szülők tudatosan vállalják a szülőséggel járó feladatokat:⁵

- (1) Támogatják egymást, erős szülőpáros szövetséget hoznak létre, amiben egymás iránt szolidárisak, megosztják a felelősség terhét, és egyúttal segítik az anya-gyerek és apa-gyerek egészséges kötődés kialakulását.
- (2) Gondoskodnak egymásról, a szülőkapcsolatról, vagyis igyekeznek megismerni és egyeztetni nevelési elveiket, tisztelik egymás szülői kompetenciáját, törekvéseit, és jószándékkal fogadják a szülőtárs kezdeményezéseit.
- (3) Tudatosan dolgoznak a gyermekekkel való kapcsolatukon.
- (4) Egyeztetik az általuk hozott, képviselt

nevelési stílust, stratégiát, ami ha nem is feltétlenül azonos, egymás kiegészítői lehetnek.

- (5) Közös tanulási folyamatban együtt fejlesztik szülői problémamegoldási módjaikat: jóvátételi módok, viselkedésirányítás, büntetés, fegyelmezés.
- (6) Igyekeznek egy saját észlelési „koalíciót”, eligazodási térképet kimunkálni, mind a világról, mind a gyermekről.
- (7) Összehangolják a szülői útmutatásokat, amelyhez hozzátartozik a világról kialakult kép formálása, eligazodást segítő nézetek és spirituális elköteleződést munkáló vallásosság megosztása.
- (8) Igyekeznek a gyermekek bátyáivá válni, kiiktatni, illetve csökkenteni a veszélyeztető biológiai, pszichológiai, kapcsolati és kulturális tényezők hatásait. Ugyanígy a szülői konfliktusokat, családi kríziseket, amelyeket a gyermek korából kifolyólag még nem tud elég éretten kezelni, megpróbálják a gyermekek felé a biztonság és reményesség erősítésével képviselni.

A CSALÁD KRÍZISEI

A fenti lista alapján felmerül a kérdés, hogy létezik egyáltalán egészséges, a gyermekek számára megfelelő közeget biztosító család? A transzgenerációs lélektani megközelítés így fogalmaz: „*Mi mindannyian traumatizált ősök leszármazottai vagyunk*”.⁶ A trauma pedig magában hordja a későbbi krízishelyzetekben is az inadekvát válaszokat, amelyek további krízisállapotokat eszkalálnak. Tehát a család a maga természetes folyásában újabb és újabb terheltségekkel

küzd, amelyeket, ha megvannak a megfelelő testi-lelki-szociális és spirituális lehetőségei, akár megerősödve vészelt át, de ha hiányoznak ezek, az élet természetes rendjéből előálló krízishelyzetek is megoldhatatlanná, tartóssá válhatnak, a nem kiszámítható traumák pedig feldolgozatlan örökségként élhetnek tovább.

A család mint dinamikusan változó, organikus intézménye az emberi együttélésnek a maga fejlődési ívét újabb és újabb kihívások mentén, úgynevezett normatív kríziseken át járja be. Ilyen normatív krízis lehet egy újabb gyermek születése, az anya újbóli munkába állása, a gyermek(ek) intézménybe kerülése, a gyermek(ek) serdülése, az idősebb gyermek leválása, stb. Ezek az étellel járó feladatok egy jól működő család esetében elfogadó, rugalmas, adaptív hozzáállással, jól irányzott döntésekkel és megállapodásokkal elrendezhetők.

A család rendszerét nagyban megterhelő krízissé a meg nem oldott, hosszan tartó, ismétlődő konfliktusos szituációkat generáló helyzetek válnak. Amikor a család rendszere képtelen a belső lehetőségei által megbirkózni az új életfeladattal. Ezek a hosszan tartó áldatlan állapotok, ahogy a későbbiekben részletesen tárgyalni fogjuk, a gyermekekre nézve különösen megterhelők, és végül megbetegítők vagy tévutakra sodrók lehetnek.

A családban előállhatnak nem normatív krízisek is, amelyek bár össztársadalmi szinten akár gyakorinak is mondhatók, de nem törvényszerűek, így kevésbé számolnak vele a családok, és kevésbé is vannak felkészülve rá. Ilyen lehet egy családtag hosszan tartó betegsége, valakinek a halála, elvesztése, a munkanélküliség, a

mindennapi életet meghatározó tragédiák (tűzeset, háború, gazdasági válság), és az egyre gyakoribbá váló válás. Ilyen esetekben mindig kérdés, hogy milyen lelki, spirituális, anyagi, szociális tartalékai vannak az adott családnak, elegendő-e a krízisen való áthaladáshoz, egymás hordozásához, átmenekítéséhez.

Mind a normatív, mind a nem normatív kríziseknél – ahogyan az előző pontban már volt szó róla – a gyermekekre nézve a legmeghatározóbb, hogy a szülők mennyiben képesek őt lelkileg tehermentesíteni, vagyis mennyire tudják megvédeni életkorának megfelelően a kiszolgáltatottságtól. A gyermek elsődleges lelki támasza és lelkigondozó közege a családja. Sajnos, ha baj van a családban, éppen ez az elsődleges védelmi bástya sérül, és kerül a gyermek többszörösen kiszolgáltatott helyzetbe. Bekövetkezhet az az állapot, amikor a család valamilyen megterheltség vagy nem megfelelő szocializációs, spirituális, hitbéli eszköztelensége miatt nem hogy nem tud gyermeke segítségére lenni, hanem a krízisre rosszul reagáló gyermek lesz a feszültséglevezetés célpontja, és a családi nehézség a gyermek irányába kialakuló érzelmi, verbális, vagy testi bántalmazásba fordul. Egy nagyon súlyos állapota a gyermek családon belüli kiszolgáltatottságának a családon belüli bárminemű erőszak és mobbing.⁷

Mielőtt továbbmegyünk a családi krízisek gyermekekre gyakorolt hatásaira, fontos hangsúlyoznunk, hogy nem minden alább tárgyalt probléma okozója, gyökere a család. Mindig fennáll az a lehetőség, hogy az iskola, vagy akár egy egyházi vagy délutáni szabadidős közeg a nehézségek forrása. Ha

ilyenkor a család nem tud a gyermek segítségére lenni, vagy esetlegesen ha a probléma otthon is konfliktust szül, a gyermek egy szétterjedő konfliktuscsapdába kerül, ahol a felnőtt felek segítség helyett egymásra mutogathatnak. Éppen ezért, amikor egy problémás gyermek kerül a látókörünkbe, nagyon fontos, hogy kellő érzékenységgel, higgadsággal, pártatlansággal, körültekintéssel, a saját intézményünk felé tanúsított józan önkritikával, és legfőképp a gyermek családja felé táplált irgalommal tekintsünk rá a problémagubancra. A gyermekre – ahogy fentebb láttuk – a családja tud leghatékonyabban segíteni, így minden olyan próbálkozásunk, ami a család rendszerét segíti, a gyermekre is pozitív hatással lesz.

A CSALÁDI KRÍZISEK GYERMEKRE GYAKOROLT HATÁSAI

Meglepő módon, vannak gyerekek, akik mindenféle tünetképzés nélkül vészelnék át elképzelhetetlenül nehéz családi állapotokat is.⁸ De sokuknál komoly fejlődésbeli elakadásokat, betegségeket, személyiség-, magatartás-, és tanulási problémákat okozhatnak a családjukban megélt stresszhelyzetek.

A gyermek fejlődésben lévő lény, akinek a pszichoszociális meghatározottságú normatív krízisek (Erikson) megküzdéséhez olyan biztonságos és szabad közegre van szüksége, mely támogató módon kíséri át a folyton változó életszakaszokon. Ha a belső (idegrendszeri), illetve a külső (szociális) feltételek nem adóttak, illetve a külső hatások ártalmasak, a gyermek fejlődése fokozatosan elmarad. Sem a családban, sem a

mindennapok további színterein nem tud megfelelni a felé érkező elvárásoknak. Ez a tendencia egy ördögi kört indít be, hiszen ha nem is a gyermek volt a család krízisének okozója (bár ilyen is megtörténhet), a gyermek körül jelentkező problémák a család rendszerében ugyancsak megterheltségként jelentkeznek.

Mindez ráerősít a ma már egyre általánosabb felismerésre, hogy a gyermek a család tünete, a családi atmoszféra „hőmérője”.⁹ Koránál, fejlettségénél fogva érzékenyebb, így viselkedése leképezi környezetének bánásmódját. A családi krízishelyzetben felhalmozódott érzelmi stresszel a gyerekek sokszor nem tudnak eredményesen megküzdni, a családi egyensúly megbomlása a tünetek széles skáláját produkálhatja:

(1) A fejlődés elakadása

A gyermeki működés sajátossága, hogy a tünetképződés a „fejlődés adott szakaszára jellemző és kritikus testi-lelki átalakulásokhoz”¹⁰ kötődik. A csecsemőknél főként táplálkozási, mozgási zavarokban, a kisgyermekeknél a beszéd, a mozgás, tisztasági szokások és az önállóság elsajátításának nehézségeiben, az iskolásnál a beilleszkedésben, teljesítmény, a tanulás- és magatartászavarokban, a serdülőknél önértékelési és identitáskrízisben, a jövőkép hiányában érhető tetten.

(2) Személyiségzavarok

A fentiekkel is összefüggésben a korai családi megterheltségek a személyiség kialakulásának legkritikusabb szakaszában olyan nyomokat hagyhatnak maguk után, amelyek hosszú távon nehezítik a kötődést, az önértékelést, az érzelmek megélését,

kifejezését, a szabad kezdeményezést, akaratnyilvánítást, stb. Ezek gyermekkorban még sokkal inkább orvosolhatók, mint a későbbi időszakokban.

(3) Pszichoszomatikus tünetek

A család krízisei a gyermekeknél nem pusztán a normatív fejlődési kihívások területén okozhatnak nehézségeket, hanem pszichoszomatikus betegségeket generálhatnak. A pszichoszomatikus tünetképződést két csoportra oszthatjuk: már meglévő biológiai rendellenességek fokozódása (allergiára való hajlam, pajzsmirigy túlműködés), illetve amikor nem találunk fiziológiás elváltozást, pusztán az érzelmi konfliktusok szomatikus áttevődését. Kutatások azt mutatják, hogy az összemosódó, diffúz határokkal működő, a túlgondoskodó, a rigid vagy a konfliktusokat szőnyeg alá söprő család erősíti a tünetek fennmaradását.¹¹

(4) Tanulás- és magatartászavarok

Iskolás korban a fentiek összekapcsolódhatnak az iskolai közeg kihívásaiban való alulmaradásban. A tanulás- és magatartászavarok ugyancsak a családi rendszerre irányíthatják a figyelmünket.

(5) Deviáns viselkedésformák

A család elfogadó, támogató közegét hosszan nélkülöző fiatalok könnyen keveredhetnek olyan felszínes csoportosulásokba (galerik, csövesek, narkósok, szekták csoportjai), ahol éretlen, erkölcsileg labilis fiatalok bandába verődve biztosítanak gátálatlan ösztönkielést (szexualitás, agresszió). A fő összetartó kapocs a domináns kultúrával, a felnőtt társadalommal való nyílt szembefordulás.¹²

(6) Szuicid késztetések, önagresszió, tudatosan létrehozott baleset-, életveszély

Drámai és minden segítőt nagymértékű kihívás elé állító maladaptív (nem megfelelő) válasz a serdülő krízishelyzetére az öngyilkossági kísérlet, öngyilkosság. A halálvágy indítékai lehetnek családi megterheltségek, veszteségélmény elhárítása, megoldhatatlannak tűnő problémák előli menekülés, figyelemfelhívás, autoagresszió, stb. A fiatal előzetes jelzéseit, képzelődéseit minden esetben komolyan kell vennünk. Ha segítünk a fiatalnak verbalizálni a fájaldalmát, kimondani a büntudatát, kudarcait, reménytelenségeit, ha érzelmi segélykiáltására felfigyelünk, és az emberi és a hit rendelkezésre álló eszközei által erősíteni tudjuk benne a reményt, nagyban hozzájárulhatunk, hogy az életet válassza.

LELKIGONDOZÓI SZEMPONTOK A GYERMEK TÁMOGATÁSÁHOZ, KÍSÉRÉSÉHEZ¹³

Lelkészt, hittanoktatót, pedagógust természetes módon tölti el a tehetetlenség érzése, amikor egy problémás gyermekkel való beszélgetés közben kirajzolódik egy család drámája. Mit tehetnék én, amikor maga a család sem képes úrrá lenni a nehézségeken? Ki vagyok én a szülőkhöz, hozzátartozókhöz képest a gyermek életében?

Már az előzőekben felsoroltunk néhány lehetőséget azok közül, amelyek valójában mindig rendelkezésünkre állnak, amikor egy, a látókörünkben lévő gyermek a családjában figyelem, támogatás, segítség nélkül marad, esetlegesen bántalmazást szenved. Egy gyermekek közt dolgozó

pszichológus tapasztalata: „*elgondolkodtató, hogy csupán attól, hogy egy felnőtt számára a „problémás” gyerek fontos, hogy fenntart számára egy órát egy héten, beleve-tti önmagát, a személyiségét a kapcsolatba, gyógyító hatású.*”¹⁴

Amikor egy gyermek családi problémája feltárul előttünk, fontos előzetesen felmér-nünk a helyzetet és döntést hoznunk: kik vagyunk mi ebben a rendszerben, és mi-lyen lehetőségeink vannak az idő, a kom-petenciák és eszközök viszonylatában? Ezek figyelembevételével határozhatjuk meg azt a célt, amit kitűzünk magunk elé: csökkenteni az irracionális félelmeket és romboló viselkedést, megoldani, feloldani a külső és belső konfliktusokat, segíteni a gyermeknek, hogy adekvát módon tudja kifejezni az érzéseit, segíteni neki megfe-lelő módon kapcsolódni az iskolában, ott-hon, vagy eszközöket adni a vissza-vissza-térő nehézségekkel való megbirkózáshoz.

Bármelyik célt is választjuk, két szem-pontot mindenképp a szemünk előtt kell tartanunk: (1) a gyermek bár nem ugyan-úgy reagál az egyes konfliktusos, krízises helyzetekre, mint a felnőtt, ugyanúgy egy érző, alapvető szükségletekkel rendelkező, biztonságra vágyó lény; (2) aki nem vá-lasztható le a szüleivel, elsődleges gondo-zóiival való viszonyáról.

A gyermekkel folytatott segítő kapcsolat

Elsőként meg kell különböztetnünk azo-kat a helyzeteket, amikor akkut krízisről beszélünk, így azonnali segítségre van szükség. Példaként állhat itt egy szünetben tetten ért verekedés, ahol az egyik gyer-mek feldúlt, síró állapotban üti, vágja az osztálytársát. Pedagógusként, lelkészként

elsőként az iskola, az osztály békéje lebeg a szemünk előtt, és az erkölcsi kategória, ami szerint verekedni rossz dolog. Ha kellően érzékenyek vagyunk, felismerjük, hogy itt egy mélyebben lévő probléma van, és ahelyett, hogy pusztán megfegyvelmezzük a gyermekeket, odafordulunk feléjük, és a krízisintervenció¹⁵ lépéseit követve igyek-szünk nem pusztán rendteremtő, hanem segítő módon jelen lenni. Ha meghall-gatjuk a fenti verekedés gyökerét, kiderül, hogy az agresszív, problémás gyermek szé-gyenében, fájdalmában ment neki az őt ci-kiző, csúfoló társának. Lelkébe mart mind-az, amit az osztálytársa a munkanélkülivé vált, így a faluban közmunkában dolgozó apukájáról mondott.

Krízisintervenció lépései

(1) Közvetlen beavatkozás. Mivel az addigi résztvevők (család, iskola, társak) problé-makezelése nem vezetett eredményre. Egy ilyen konfliktusos helyzet feldolgozásában, ahol a gyermek romboló módon van jelen, a gyermeket nem hagyhatjuk pusztán egy erkölcsi kategóriával, elvárással magára (nem verekedünk!). Ahogyan más akkutan megterhelő (vész)helyzetben sem.

(2) Az akkut szorongás/feszültség csök-kentése. A helyzetre való konstruktív érté-kelést és viszonyulást nem várhatjuk egy érzelmileg felkavart, feldúlt állapotban lévő embertől (akár felnőtt, akár gyermek). Így először a fájdalmat, szorongást, csa-lódást, félelmet, stb. kell csökkentenünk, hogy segítsünk távolabb kerülni a stressz-vagy veszélyhordozótól. Ez a folyamat már azáltal elindul, hogy jelenlétünkkel támogató, ráfigyelő teret hozunk létre, de minden olyan további technika segít, ami

kijelöli a jelen állapot és a korábbi vagy jövőbeli hatás közti éles védelmi határvonalat. Jelen esetben, ha keresünk egy védett helyet a beszélgetéshez, ahol a társai nem látják, nem hallják, már elegendő lehet. De más esetben (baleset, haláleset, tűz, stb.) további eszközökre lesz szükségünk, hogy a gyermekkel együtt létrehozzunk a beszélgetéshez egy biztonságos, képzeletbeli teret (kuckóépítés, egy vár rajzolása, plüssökből védelmi vonal, de ide tartozik az imádság is), ami segít eltávolodni, így érzelmileg leválni a félelmet, szorongást, stb. hordozó traumáról, krízisről.

(3) A veszély mértékének, a krízist átélő gyermek fejlettségi szintjének, érzelmi, testi, kommunikációs képességeinek összevetése. Minél kisebb egy gyermek, annál kevesebb eszköz áll a rendelkezésére, így annál kiszolgáltatottabb. Nemcsak az életkora miatt, hanem a családtól való függése miatt is. A példánkban maradvány egy alsós gyermek, aki már felfogja az egzisztenciális ellehetetlenedés problémáját, és a presztízsvesztést egy falusi közösségben, de még túl kicsi ahhoz, hogy mondjuk besegítsen a szüleinek anyagilag, vagy tisztán lássa a közmunka méltóságát, az apja kitartását, stb., annak jóval nagyobb támogatásra lesz szüksége, hogy valamilyen módon megküzdjön ezzel az új helyzettel.

(4) A probléma fókuszolása. A krízisnek megannyi kísérőjelensége van (vádaskodások, indulatok projiciálása, bűnbakkeresés, stb.), amelyek vakvágányra viszik az igazi probléma felderítését. A segítő ezekben a helyzetekben abban a privilegiált helyzetben van, hogy ő az, aki kívülről tekinthet rá a krízisben lévő család vagy közösség rendszerére, és állhat oda képze-

letben minden résztvevő mellé, hogy meghallgassa és komolyan vegye az átéléseiket, hiányaikat, megterheltségüket.

A hozott példa jól mutatja, hogy az igazi probléma nem az, ami ott és akkor elsőre látható (a gyerekek a szünetben verekednek), hanem egészen más szinten található. Ráadásul minél kisebb a gyermek, annál kevésbé fog tudni beszélni róla, hiszen a gyermek elsőrenden az érzéseivel, zsigereivel, indulataival van kapcsolatban és nem az ezeket létrehozó gondolatokkal, eseményekkel. Az érzéseire, átéléseire figyelő, türelmes, empatikus, az események mögé látó odafigyeléssel segíthetjük, hogy a gyermek közelebb kerüljön a valódi problémájához. Ehhez a klasszikus elfogadás – empátia – hitelesség hármasság és a személyközpontú beszélgetésvezetés segíthetnek mind nekünk, mind a gyermeknek felfejteni a helyzet valódi gyökerét. Az így kibontakozó történetben kereshetjük közösen a legégetőbb problémát, amit utána megpróbálunk fókuszáltan magunk előtt tartani. A példánkban: eddig az apám volt a minden, de most mi lesz velünk, most, hogy egy munkanélküli senki lett?

(5) A remény éltetése. Lelkigondozóként kereshetjük és segíthetjük felsejleni a most még talán csak szunnyadó, az Istentől elkért, de még nem látható új teremtés képeit. Az akkut krízisek sajátossága a „most már mindennek vége van” érzélem elhatalmasodása. A lelkigondozás pszichoterápián túlmutató lehetősége, hogy nem csak az emberi lehetőségekre, hanem a Felülről jövő lehetőségekre is megnyithatja a beszélgetők figyelmét.

A gyermek könnyebben kapcsolódik és nyit a hit világa felé, mint egy felnőtt. Ezzel

együtt nem tanácsos mindet Isten gondoskodó kegyelmébe utalni, hiszen ez hosszan fennmaradó nehézségek esetén csalódásokhoz is vezethet.

A remény éltetése kétpólusú. Magában hordozza az emberi lehetőségek feltérképezését, a hozzájuk kapcsolódó elhatározást, a változás lehetőségét, a másik oldalon pedig az újat teremtő Isten felé való megnyílást, figyelést. Isten tettei nem kiszámíthatók, de számíthatunk rá, és figyelmesen kereshetjük, hogyan, ki által, mi módon lép közel az adott hiányhoz, fájdalomhoz, elkeseredéshez vagy épp kilátástalan állapothoz.

A fent hozott esetet tovább követve feltérképezhetjük, hogy mi minden változott meg a család életében, ez milyen nehézségeket jelent a kisgyermeknek, teret adhatunk a nehéz érzéseknek, de egyúttal kereshetjük az öröm, a biztonság, a megelégedettség helyeit, embereit. Beszélgethetünk az édesapja hűségéről, kitartásáról, ha mégsem ilyen pozitív a kép, akár az alkoholizmusáról, annak a terheiről, felnőttokról, akik a gyerek számára biztonságot jelenthetnek, akik a család körül ott vannak, akiktől segítséget lehet kérni.

Minden ilyen esetben fontos, hogy a gyermeket a maga egészséges családi pozíciójában őrizzük, és oda segítsük vissza. A gyermek itt a szülei gondoskodására szoruló lény, nem kifelénőtt, aki átveszi a családi nehézségekért a felelősséget. Esetlegesen arra is szükség lehet, hogy megszabadítsuk, feloldozzuk irreális büntudata alól, hiszen a bajban újból és újból végigfut a gyermekben a félelem, hogy nem ő okozta-e mindezeket a változásokat.

BESZÉLGETÉSKEZDEMÉNYEZÉS

Pedagógusként, lelkészként, hittanoktatóként nem csak kritikus helyzetben, hanem mindennapi, gyermekek közti forgolódásunk közben is felfigyelhetünk egy-egy gyermek megváltozott viselkedésére, állapotára, vagy megsejthetjük, hogy baj van a családban, és a gyermeknek segítségre lenne szüksége. A lelkigondozás éppen abban tér el a pszichoterápiás segítségnyújtástól, hogy Krisztus szeretetétől vezérelve utána megy a szenvedőnek, és felajánlja a segítségét.

Így mi is beszélgetést kezdeményezhetünk egy alkalmas időpontban, helyen a fiatallal, vagy a gyermekkel. Az idősebbeknek nyíltan kimondhatjuk megérzésünket, felajánlhatjuk segítségünket, és szabadon rájuk bízhatjuk, hogy élnek-e vele, ha igen, mikor és milyen módon. A kisebbeknél nehezebb a helyzet. Ők gyakran maguk sem tudják, hogy gond van, szinte öntudatlan elszenvetői a családi megterheltségnek. Ettől függetlenül saját megelégedésükről tudnak mesélni, és spontán, intuitív beszélgetésvezetésükben mély összefüggések és gyermeki bölcsességek is felszínre kerülhetnek. Már azzal sokat segítettünk, hogy mellette voltunk és megfogalmazhatta a gondolatait. A beszélgetésben segítő kérdések lehetnek:

- Mi tesz mostanság boldoggá?
- Van-e, ami elszomorít?
- Mi az, ami bosszantó?
- Mi a legvidámabb és a legszomorúbb dolog?
- Mit kérnél, ha lenne három kívánságod?

Az ehhez hasonló kérdések segíthetnek közelebb kerülni a gyermek állapotához, belső világához.

Ezekben a helyzetekben is igaz, hogy az Isten szerető gondviselésébe és jóságába vetett hit táplálása, az imádság gyakorlata, a helyes imakérések tanulása, tanítása mind-mind erőtartálékká lehetnek, ahogyan az odaillő bibliai történetek, szereplők, aranymondások felidézése kapaszkodókká egy-egy nehéz időszakkal való megküzdésben.

A SZÜLŐKKEL VALÓ KAPCSOLAT

Mindeközben nem feledkezhetünk meg arról, hogy a gyermekén mindig a szülőkkel való viszonylatában segíthetünk. Kérdéseinknek, a remény táplálásának is a család és a családot szerető Isten felé kell mutatni. Nem építhetünk ki olyan kötődést a gyermekkel, ami valójában a szülőket illeti meg. A mi feladatunk mindig a család gyógyulásának szem előtt tartása.

Ha úgy látjuk, hogy egy gyermeknek hosszabb távú segítségre van szüksége, azt mindig előbb a szülőkkel kell egyeztetnünk. Akkor is, ha ebben magunk vállalunk tevélegyes jelenlétet. Természetesen egy krízis kezeléséhez, vagy akár egy érdeklődő, feltérképező beszélgetés kezdeményezéséhez nem kell a szülők támogatását kérnünk, de minden további lépéshez igen.

Ebben az esetben már a szülők is részei lesznek a lelkigondozói kapcsolatnak. Feljüket is ugyanazzal a beállítottsággal és érzékenységgel kell fordulnunk, ahogy a gyermekük felé tettük. Ők egy egység, akik felé Isten megindíthatja a szívünket, de nem mint a szülői nevelést, nem megfelelő jelenlétet számon kérő külső szakértőt, hanem irgalmas segítőét, aki tisztában van a családok megtörtségével, de ismeri a

gyógyulás forrását, a kegyelem erejét és az új teremtés valóságát is.

A kompetenciahatárok között maradvá felajánlhatjuk a magunk segítségét a gyermek számára, a család felé, de segíthetünk külső segítség után nézni, illetve minden esetben meghívhatjuk a családot a gyülekezet támogató közösségbe, mert ott egyfajta nagycsaládként segíthetnek a nehézségeket közösségben hordozni.

TITOKTARTÁS A GYERMEKEKKEL FOLYTATOTT LELKIGONDOZÁSBAN

Ha a szülők felé egyeztetési kötelezettségünk van, felmerül a kérdés, hogy hogyan viszonyuljunk a lelkigondozásban fontos titoktartási kötelezettségünkhöz. A gyermeket és a fiataalt is megilleti a titoktartás, az így létrehozott biztonságos közeg a megosztáshoz, amiről biztosítanunk is kellőt. De azt is el kell mondanunk egyúttal, hogy hosszú távon csak a szülei engedélyével kísérhetjük, támogathatjuk, tehát magát a segítő kapcsolatot egyeztetni kell a szüleivel. Az, ami elhangzik a gyermekkel folytatott beszélgetésben, titok maradhat, de az, hogy a folyamat hogyan halad (toporgunk, sikerült egymásra hangolódunk, egyre nyitottabb a gyermek, sajnos ismét nagyon nehezen tudunk beszélgetni, stb.) a lelkigondozó felnőtt meglátása szerint szükséges a szülőt tájékoztatni, hiszen ő a felelős gondozója a gyermeknek. Így kerülhető el az is, hogy a gyermek és a lelkigondozó között egészségtelen, a szülőt megkerülő koalíció alakulhasson ki.

ÖSSZEZÉS

A már korábban idézett gyermekpszichológus így sóhajt fel: „Nem engem, a gyereket „intézményesen” ellátó pszichológust kellene szeretnie, átölelnie, hanem az édesanyját.”¹⁶ A gyermeknek első renden a családjára van szüksége, amely képes biztosságot, megbecsülést, kiszámítható, de egyúttal rugalmas rendet és a fejlődéshez szükséges erkölcsi mércéket biztosítani a mindennapokban. Minden olyan igyekezet, ami ezt igyekszik előmozdítani, vagy időlegesen betölteni, evangélium.

Karczag Judit a családokról beszélve nem kevesebbet fogalmaz meg, mint hogy „kollektív, „összenépi” gyógyulás felé kellene most már tartanunk.”¹⁷ Valóban. Ebben nagy jelentősége lehet azoknak, akik a mennyei Atya családjában már élnek az istengyermek-ség és a testvérség gyógyító valóságát. Ők azok, akik megnyithatják a gyermekek és a családok tekintetét a Menny felől érkező

gazdagságra. Mert a legnagyobb baj akkor van, ha csak ebben a világban reménykedünk, ahogyan a következő, kisgyermekkel folytatott beszélgetés is mutatja:

„– Kit szeretsz te a világon a legjobban? – kérdezem. A kisfiú hosszan gondolkodott, majd kibökte:

– A délutános óvónénit, na hogy is hívják... hogy hívják... az Ili nénit.

– És téged ki szeret a világon a legjobban? – kérdelem.

– A keresztanyám, a Magdi.

– Honnan tudod?

– Hát ő mondta.

– És ha egy lakatlan szigetre kellene költöznöd, kit vinnél magaddal?

– A kutyámat – ha lenne – válaszol Andris.”¹⁸

A lelkipozíciói jelenlét a Menny tágaságát igyekszik láthatóvá tenni ott, ahol már a család is esetlegesen pokol. Ehhez elsőként nekünk, lelkipozícióknak kell otthonra lelnünk Istenben, Megváltó Fiában.¹⁹

¹ Horváth-Szabó Katalin: *A házasság és a család belső világa*, Budapest, Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézet – Párbeszéd Alapítvány, 2007, 16.

² Guroian Vigen: The Ecclesial Family: John Chrysostom on Parenthood and Children. in Bunge, Marcia J. (ed.): *The Child in Christian Thought*, Grand Rapids, Michigan – Cambridge, William B. Eerdmans Publishing Company, 2001, 61–77.

³ Idézi Uo. 65.

⁴ Grawe által kutatott alapvető szükségletek témában ld. Németh Dávid, *Pasztorálatropológia I.*, Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó, 2012, 291–292.

⁵ A következő pontok Horváth-Szabó Katalin: A szülők nevelési szövetsége: a szülőség, *Embertárs*, 2006/2, 100–109. alapján történtek kidolgozásra.

⁶ Orvos-Tóth Noémi: *Örökölt sors. Családi sebek és a gyógyulás útjai*, Budapest, Kulcslyuk, 2018, 110.

⁷ Vitus-Bulbuk Emese: Bántalmazás és mobbing a családban, in Gorbai Gabriella (szerk.): *Pletyka, mobbing, pszichoterror*, Kolozsvár, Kolozsvári Egyetemi Kiadó, 2017, 153–178.

⁸ Collins, Gary R.: *Christian Counselling. A Comprehensive Guide*, Dallas, Texas, Word Publishing, 1989, 155.

⁹ Hegyiné Ferch Gabriella: *Családpaszichológia*, Budapest, Corvinus Kiadó, 2003, 176.

¹⁰ Bagdy Emőke: *Családi szocializáció és személyiségzavarok*, Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2002, 109.

¹¹ Minuchin kutatására hivatkozva Hegyiné Ferch: *Családpaszichológia*, 179–180.

¹² Uo. 190.

¹³ Vö. Collins, *Christian*, 149–165.; Klessmann, Michael: *Seelsorge. Begleitung, Begegnung, Lebensdeutung im Horizont des christlichen Glaubens*, Neukirchen-Vluyn, Neukirchener Verlag, 2008, 377–379.; Doyé, Götz: *Kinderseelsorge in sz.n.: Handbuch der Seelsorge*, Berlin, Evangelische Verlagsanstalt, 1986, 241–251.; Csáky-Pallavicini Zsófia: A gyermek fejlődése – a lelkipozíciózás szempontjából, *Embertárs*, 2012/1, 9–17.; Szabóné László Lilla: Istennek van botja? Gyermekteológia és gyermek-lelkipozíciózás, *Embertárs*, 2012/1, 18–21.

- ¹⁴ Karczag Judit: Végvári gyermekvédelem, in Benkő Ágota (szerk.): *Egészséges család – egészséges nemzet. Családkongresszus*, Budapest, Nagycsaládosok Országos Egyesülete, 1991, 157–163, 159.
- ¹⁵ Hegyiné Ferch: *Családp pszichológia*, 186.
- ¹⁶ Karczag: Végvári gyermekvédelem, 159.
- ¹⁷ Uo. 162.
- ¹⁸ Uo. 162–163.
- ¹⁹ A spiritualitásban való növekedésről ld.: Siba Balázs – Szabóné László Lilla – Lányi Gábor (szerk.): *Lelki éhség. Protestáns spiritualitás a 21. században*. Budapest, Kálvin Kiadó, 2021.; Siba Balázs: *Hétfőtől szombatig: Lelki rítusok és spiritualitás a mindennapokban*, Budapest, Kálvin Kiadó, 2022.

BIBLIOGRÁFIA:

- BAGDY Emőke: *Családi szocializáció és személyiségzavarok*, Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2002.
- COLLINS, Gary R.: *Christian Counselling. A Comprehensive Guide*, Dallas, Texas, Word Publishing, 1989.
- CSÁKY-PALLAVICINI Zsófia: A gyermek fejlődése – a lelkigondozás szempontjából, *Embertárs*, 2012/1, 9–17.
- GUROIAN, Vigen: *The Ecclesial Family: John Chrysostom on Parenthood and Children*, Marcia J. BUNGE (szerk.): *The Child in Christian Thought*, Grand Rapids, Michigan – Cambridge, William B. Eerdmans Publishing Company, 2001.
- DOYÉ, Götz: *Kinderseelsorge in: Handbuch der Seelsorge* (szerk.), Berlin, Evangelische Verlagsanstalt, 1986.
- HEGYINÉ FERCH Gabriella: *Családp pszichológia*, Budapest, Corvinus Kiadó, 2003.
- HORVÁTH-SZABÓ Katalin: *A házasság és a család belső világa*, Budapest, Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézet -Párbeszéd Alapítvány, 2007.
- HORVÁTH-SZABÓ Katalin: A szülők nevelési szövetsége: a szülőség, *Embertárs*, 2006/2, 100–109.
- KARCZAG Judit: Végvári gyermekvédelem, in BENKŐ Ágota (szerk.): *Egészséges család - egészséges nemzet. Családkongresszus*, Budapest, Nagycsaládosok Országos Egyesülete, 1991, 57–163.
- KLESSMANN, Michael: *Seelsorge. Begleitung, Begegnung, Lebensdeutung im Horizont des christlichen Glaubens*, Neukirchen-Vluyn, Neukirchener Verlag, 2008.
- NÉMETH Dávid: *Pasztorálanropológia I.*, Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó, 2012.
- ORVOS-TÓTH Noémi: *Örökölt sors, Családi sebek és a gyógyulás útjai*, Budapest, Kulcslyuk, 2018.
- SIBA Balázs: *Hétfőtől szombatig. Lelki rítusok és spiritualitás a mindennapokban*, Budapest, Kálvin Kiadó, 2022.
- SIBA Balázs – SZABÓNÉ LÁSZLÓ LILLA – LÁNYI GÁBOR (szerk.): *Lelki éhség. Protestáns spiritualitás a 21. században*, Budapest, Kálvin Kiadó, 2021.
- SZABÓNÉ LÁSZLÓ LILLA: Istennek van botja? Gyermekteológia és gyermek-lelkigondozás, *Embertárs*, 2012/1, 18–21.
- VITUS-BULBUK Emese: Bántalmazás és mobbing a családban, in GORBAI Gabriella (szerk.): *Pletyka, mobbing, pszichoterror*, Kolozsvár, Kolozsvári Egyetemi Kiadó, 2017, 153–178.

FODORNÉ ABLONCZY MARGIT – HUBAINÉ MUZSNAI MÁRTA
– KOMLÓSI PIROSKA – SIBA BALÁZS – SZABÓNÉ LÁSZLÓ LILLA

A SZEXUÁLIS NEVELÉS FŐBB TERÜLETEI KERESZTYÉN SZEMMEL

A Doktorok Kollégiuma Elnöksége a fenntartó MRE Zsinat részéről a 2021. szeptember 24–25-i zsinati ülésen megbízást kapott a „teremtési rend és nemi identitás” kérdésében egy teológiai állásfoglalás elkészítésére. Az alábbi dokumentumot e felkérés mentén a Doktorok Kollégiuma Pasztorálpszichológiai Szekciójának nevében állítottuk össze egy hosszabb háttéranyag részeként.

KAPCSOLATRA TEREMTVE

A kapcsolódás és ezen belül az intimitás utáni vágyunk egy életen át elkísér mindannyiunkat. Életünkben folyamatosan jelen van a részvétel (participáció) és az egyénné válás (individuáció) kettőssége. Arra rendeltettünk egyfelől, hogy kibontakoztassuk a bennünk lévő adottságokat, kiteljesítsük a létünket, kamatoztassuk a talentumainkat. Ugyanakkor arra is teremtettünk, hogy részeltessünk másokat az életünkéből, megosszuk önmagunkat, mások gazdagítására váljunk és részesedjünk mások életéből. A tartozás vágyának teológiai

értelemben kettős dimenziója van, Istenhez és a másik emberhez kapcsol bennünket.

Jézus egymás mellé teszi kapcsolati vágyunk (és egyben feladatunk) emberi és isteni dimenzióját: „Melyik a legfőbb az összes parancsolat közül? Jézus így válaszolt: A legfőbb ez: »Halld meg, Izráel: Az Úr a mi Istenünk, egyedül az Úr!« és: »Szeresd az Urat, a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből, teljes elmédből és teljes erődből!» A második ez: »Szeresd felebarátodat, mint magadat!« Nincsen más, ezeknél nagyobb parancsolat.” (Mk 12,28–31)¹ Isten kapcsolati lénynek teremtette az embert, így a kapcsolódás megélésének van horizontális és vertikális dimenziója is a hívő ember életében.

A SZEXUÁLIS NEVELÉS DIMENZIÓI

A családszociológia tényként kezeli, hogy a velünk született biológiai nemünk „perverzív szerepként” minden további társas szerepünket átjárja, sajátos női, illetve férfi színezettel módosítja. A szocializációnk során látott és eltanult nemi szerephez

társított viselkedések (gender role) teszik ezt markánsabbá, a kor normái, elvárásai szerint kifejezettebbé.

Férfiként és nőként akkor is szexuális lények vagyunk, ha éppen nem élünk házasságban, és akkor is, mikor nem az intim kapcsolatok megéléséről van szó. A szexualitás nem „kihasználható” része életünknek, hanem férfi és női létünk áthatja egész életünket. Kapcsolatainkban hatással van életünkre az, hogy férfiként vagy nőként vagyunk jelen egy-egy társadalmi interakcióban.²

Éppen ezért az intimitást és annak a szexuális aspektusát is fokozatosan sajátítjuk el, egyéni és közösségi szinten egyaránt.

Az egészséges szexualitáshoz legalább 12 területet kell figyelembe vennünk és fejlesztenünk:³

1. Biztonságos és ítéletmentes közeg

Az egészséges szexuális neveléshez olyan tér kell(ene), ahol az emberek kibeszélhetik érzéseiket, kétségeiket, fájdalmaikat, feltehetik kérdéseiket. Sokszor nehéz az érzéseinkről beszélni, hiszen talán nincsenek mintáink, nem tanultuk meg és ezt nem láttuk másoknál sem. Ezért is szükségünk van olyan emberek társaságára, akikkel kapcsolatban megélhetjük, hogy nem ítélnék el, elfogadják, a velük való kapcsolatban önmagunk lehetünk, és rájuk bízhatjuk titkainkat. Ugyanakkor függetlenek tőlünk annyira, hogy el merik mondani véleményüket és meglátásaikat személyünkkel kapcsolatban. Életünk intim részeivel kapcsolatban is tanulni kell az érzésekkel bántani, határokat szabni, segítséget kérni, ehhez kellene olyan emberek és alkalmak, amikor védett környezetben van lehetőségünk szavakat adni az érzéseknek.

2. Egészséges kapcsolatok építése

Az ember kapcsolatait által lesz emberré. Az anyaméhtől kezdve folyamatosan kapcsolati kötődések részesei vagyunk. Adunk és elfogadunk. Fiúvá, lánnyá születni egy családban: a nemi szerepeknek tulajdonított értékek mentén már születésünk előtt is formálhatnak minket az elvárások. Ezek a kapcsolati terhek, vétkek megbontják a kapcsolati háló egyensúlyát, aminek következtében a gyermek/fiatal/felnőtt magára marad. A kapcsolati háló megerősítése ezért életfontosságú. Az eredeti családban a szeretet kifejezésének gyakorlása és az elfogadás, megbocsátás által a kapcsolatok rendezése segíthet megtalálni helyünket és szerepünket.

3. Az örökség tisztázása

Kultúránk és családjunk története is hordoz mintákat a férfias és nőies attitűdökre és viselkedésre nézve. Elődeink és a körülöttünk élők mintái, elvárásai hatnak ránk akár tudattalanul is. Vajon melyek azok a minták, amiket követni szeretnénk és áldások forrásai lehetnek életünkben? Melyek azok az akár nemzedékeken átívelő rossz szokások és bűnök, melyek megakadályoznak abban, hogy szabadok legyünk ezektől? Az egyén nehéz felelőssége, hogy ezekben hogyan dönt, és hogyan kér/kap segítséget és erőt a változtatásokhoz.

4. Testi és lelki ön- és társismeret

Az egészséges szexualitáshoz szükséges az is, hogy tisztában legyünk az alapvető biológiai működésünkkel. Fontos, hogy tisztában legyünk testi adottságainkkal, reális testképünk legyen, felismerjük és komolyan vegyük testünk jelzéseit. A tes-

tünk ajándékként való elfogadása és értékelése előfeltétele annak, hogy a másik nemű ember testi adottságait is igyekezzünk megismerni és azt elfogadni. Mindez párhuzamosan érvényes a lelki működésünk, érzelmeink, indulataink kezelésének tudatosabb megismerésére és elfogadására is, hiszen a testünkről és személyiségünkről való gondolkodás egyaránt része az énképünknek és az identitásunk fontos rétege (pl.: Ki vagyok én? Hogyan látom magamat? Hogyan működöm?). A biológiai és lélektani alaptudás, s a testi és lelki énképünkkel való megbékéltetés segít minket abban, hogy nyugodtabban, felszabadultabban legyünk jelen kapcsolatainkban, megfelelő módon érzékeljük saját és mások határait, tisztelettel és szeretettel bánjunk egymással és mélyebb, őszintébb kapcsolatokat tudjunk kialakítani és örülni egymásnak.

5. Testi egészség ápolása

Testünket is karban kell tartani és a szexualitás terén is fontos az orvosi felülvizsgálat (genitáliákon fertőzés, gyulladás gyanúja, a menstruáció rendellenességei, valamint a rákszűrés, stb.). A testi egészségre általában akkor szoktunk gondolni, amikor már az hanyatlóban van vagy elveszett, viszont jó pár olyan betegség létezik, ami odafigyeléssel és tudatossággal megelőzhető lenne. Ismernünk kell, hogy a női és férfi test „veszélyeztetett pontjai” máshol vannak. Számos olyan betegség létezik ezekkel összefüggésben, ami odafigyeléssel és tudatossággal megelőzhető lenne. Jó lenne, ha a fiatalok tájékoztatása ezekről megtörténne a családban, ezzel megalapozva a biztonságérzetüket a szülőikkel való nyílt kom-

munikálásban. A tudomány által a teremtetségünkről megtudható információkkal élni kötelességünk.

6. Egészséges testkép

Fontos, hogy elfogadjuk testi adottságainkat. Nemcsak saját magunknak, hanem a környezetünkben élőknek is segíthetünk abban, hogy el tudják fogadni adottságaikat, testüknek változását (a nemi jellegek erősödését, a kamaszodást, a szüléssel, ill. öregedéssel járó átalakulást). Ezen felül támogatóként lehetünk jelen a környezetünkben élők számára abban is, ha ők belsőleg motiváltak arra, hogy életmódot váltsanak (pl. fogyás, sport, egészséges táplálkozás).

7. Az intimitás szükséglete

Az embernek szüksége van testi érintésre is. A testi érintések széles skálán mozognak a gyengéd szeretet kifejezésétől egészen a szenvedélyes szerelemig. A kapcsolatok elmélyülésének dinamikáját és határait is ismerünk kell ezen a téren is: „Az idegtudományok eredményei nyomán különbséget tudunk tenni a kötődés, a törődés és a szexualitás idegrendszeri működései között. A kötődés dönti el, hogy kihez fordulunk támaszért. Őket hiányoljuk leginkább, ha nincsenek velünk. A törődés arra készíti, hogy a számunkra fontos emberekről gondoskodjunk – itt mi nyújtunk segítséget. A szex pedig szex. Ha a háromból bármelyik hiányzik, a romantikus szerelem botladozik.”⁴

8. Fantáziák, vágyak és kísértések

A fantáziák, vágyak és szükségletek természetes részei életünknek, melyeknek fontos szerepük van a kapcsolatainkért való erőfeszítésekben, majd az erősz megélésében,

ha jól élünk velük. Kérdés, hogy a spontán vágyfantáziák tartósan megkötik a lényünket, azokat elfogadva részévé válnak az életünknek, vagy azokat elengedve/elhessentve, mint kísértéseket legyőzve, megyünk-e tovább az életben, vagy akaratlagosan tesszük ki magunkat nekik? Luther idéz egy öreg atyát, ami ebben a tekintetben is mérvadó lehet: „Nem akadályozható meg, hogy a madarak a fejed fölött repüljenek a levegőben; de azt igen, hogy fészket rakjanak a fejedben.”

9. Önvizsgálat és alázat

Megfigyelhető az az emberi reakció, hogy minél nagyobb erővel kell kontrollálnunk, akár elfojtanunk magunkban egy vágyat, s minél erősebb kísértéstől tartunk, annál erősebb annak az üldözése, tiltása, elítélése. Az ítékezés viszont megakadályozza, hogy a szexuális problémával küzdő emberben meglássuk a szenvedőt, aki éppen úgy Isten kegyelmére szorul, mint mindannyian.

10. Pozitív attitűd

A szexualitás az egyházban sokszor úgy jelenik meg, mint amitől meg kell óvjuk gyermekeinket, és amit el kell kerülni. Miközben fontos a gyermekeink irányába vállalt felelősség, döntő jelentőségű, hogy abban ne a tiltás és elfojtás, és az ezekhez kapcsolódó félelem és képmutatás határozza meg ezt a területet, hanem pozitív viszony alakuljon ki önmagunk férfiségéhez és nőiségéhez. Merjük képviselni, hogy a szexualitásunk is Isten ajándéka. Ezért is fontos pozitívan viszonyulnunk a kapott nemiségünkhöz. Az egyházi és társadalmi normák a keretek között szabaddá is tehetnek, ha azok belátáson és személyes felelősségen, illetve bizalom alapulnak.

11. Segítség kérése

Bár kultúránkban is sok minden tabunak számít, a vallásos emberek körében ez fokozottan jelen van. A „tabusítással” vissza lehet élni, az emberek tisztánlátását akadályozni lehet, s ezeket a visszaéléseket fel kell ismerni. Meg kell tanulni a saját határainkat megtartani és segítséget kérni, ha akár fizikai, érzelmi vagy egzisztenciális hatalommal való visszaélést tapasztaltunk. Nemcsak az iskolában vagy a munkahelyen, hanem a családon belül is előfordulhatnak olyan esetek, amikor fontos lehet külső segítséget kérni. Már kisgyerekkorban a családi és iskolai nevelés részévé kellene tenni, hogy a gyerekek megtanuljanak figyelni, reflektálni saját érzéseikre, azokat meg tudják és meg merjék nevezni, illetve megtanuljanak olyan stresszkezelő technikákat, melyek pozitív irányba tudják csatornázni a bennük lévő feszültségeket.

12. Spiritualitás

A szexuális viselkedés az értékrendszerünk és erkölcsünk fényében alakul. A kérdés, hogy „vajon jól csinálom-e azt, amit életnek neveznek?”⁵ összefügg azzal, hogy vajon kinek látom magam az életben. Milyen jelentése és jelentősége lehet az életemnek, ha Isten teremtménye vagyok, sőt az Ő képmására teremtettem? (imago Dei) Teremtettségünk része az, hogy a szexualitás az egyik legbensőségesebb kommunikációs csatorna lehet két ember között. A genitális szexualitást nem kiragadva, hanem szeretetkapcsolatban megélve sajátos egységélményt jelenthet, ahogy a Szentírás is utal rá: „Az ember ezért elhagyja apját és anyját, és ragaszkodik feleségéhez, és lesznek ketten egy testté. Nagy titok ez...” (Ef 5,31–32)

Ahogy a felsorolásból is látszik, a szexualitás témájához kognitív elemek és érzelmi reflexiót igénylő területek is tartoznak, ezek együtt segíthetnek, hogy a különböző értékek, viselkedési minták és emóciók kongruens és integrált részévé lehessenek személyiségünknek. Az egészséges szexualitáshoz szükségünk van a kapcsolati készségek fejlesztésére is, hogy kommunikálni tudjunk szükségleteinket, tudjunk határokat szabni, segítséget kérni és felelősen cselekedni.

A közelség-távolság táncában a tudattalan ösztönök is szerepet játszanak, és a testi vonzalom nem hagyható figyelmen kívül. Van fizikai együttléthez kötött része is az intimitásnak, amely jó esetben a velünk legbelsőbb kapcsolatban lévő személyhez kapcsolódik, aki iránt megéljük a szerelem romantikus és ösztönös részeit, akivel olyan közelségben lehetünk, hogy nemcsak fizikai, emocionális, hanem spirituális értelemben is társai lehetünk egymásnak. Az ilyen kapcsolati elkötelezettségben

értelmezett szexualitásban a testiség egy fontos aspektus, de nem az egyetlen, az érzelmi kötődés és a lelki kapcsolódás is fontos alkotóeleme ennek a szövetségnek. Az intimitás legmélyebb szintje az elfogadásról és az elfogadottságról szól.

A kapcsolati egyensúlyok megtalálásához bölcsesség kell. Az Istennel megélt „vertikális” intimitás adhat segítséget a „horizontális” kapcsolataink rendezésében és szabadságot vágyaink helyes (nem torzult) megélésében. A földön minden emberi lény hordoz sebeket és sérüléseket az intimitás kérdései kapcsán.

A szexben és egyéb emberi kapcsolatainkban Istennel együtt hordozhatjuk terheinket. Az Ő szeretete segíthet, hogy tisztítás után a sebek behegedjenek, csontok összeforranak, erősödjön a bizalom, tudjunk magasságokat és mélységeket átélni, tudjunk bocsánatot kérni és megbocsátani, hiszen mindannyian Krisztus váltságára és kegyelemére szorulunk.

¹ Több bibliai metafora jelenik meg az Isten és ember kapcsolatának ábrázolására. Izráel és Isten kapcsolata úgy jelenik meg mint házassági kötelék (Ez 16,8; Jer 3,14). Az Újszövetségben az egyház mint Krisztus jegyese jelenik meg (2Kor 11,2; Ef 5,25–27; Jel 19,7–9).

² Dawn, Marva: *Sexual Character – Beyond Technique to Intimacy*, Grand Rapids, Eerdmans, 1993, 11.

³ Robinson, Beatrice 'Bean' E. – Bockting, Walter O. – Rosser, B. R. Simon – Miner, Michael – Coleman, Eli: *The Sexual Health Model: application of a sexologica approach to HIV prevention*, in: *HEALTH EDUCATION RESEARCH* Vol.17 no.1 2002, 43–47. 45. Penner, Clifford – Penner, Joyce: *A szexualitás ajándéka*, Budapest, Harmat Kiadó, 2006.

⁴ Nyitrai Erika: *Az érintés hatalma*, Budapest: Kulcslyuk Kiadó, 2011, 163.

⁵ Capps, D.: *Parabolic Events in Augustine's Autobiography*, *Theology Today* 40, (3 - October), 1983. 260–273, 262.

Műhely

CSŐRI-CZINKOS GERGŐ

HOGYAN JELENHETNEK MEG A KÖZÉPISKOLAI HITTANÓRÁKON A CSALÁDI ÉLETRE NEVELÉS (CSÉN) EGYES ELEMEI?

A Családi Életre Nevelés (CSÉN) egy olyan sokrétű személyiségfejlesztő és kapcsolatépítő program az iskolák számára, amelynek meghatározott felépítése, tematikája és módszertana van.

A számomra ismert gyakorlat, hogy gimnáziumban osztályfőnöki órákon foglalkoznak a tanulókat érintő témákkal: a barátsággal, a szerelemmel, önismereti és társismereti kérdésekkel, stb. Havonta egy alkalommal vezetnek CSÉN foglalkozásokat diákoknak azok a pedagógusok, osztályfőnökök, akik erre képesítést szereztek.

A hittanórák fókuszában elsősorban nem a családi életre nevelés áll, hanem a kerettanterv szerinti hittani tartalmak átadása, elmélyítése, alkalmazása, az Istennel való élő kapcsolatra bátorítás meghatározott célok alapján. Viszont fontosnak tartjuk, hogy a családi életre nevelés témái előkerüljenek a hittanórán is.

Ha a Szentírás egészét nézzük, akkor azt látjuk, hogy konkrét családok története bontakozik ki előttünk, akik különböző élethelyzetekben különböző döntéseket hoztak, amelyeknek következményei olykor egy kisebb közösséget érintettek,

máskor pedig egy egész nép életére nézve hatással voltak. Elég, ha megnézzük Ábrahám, Izsák, Jákób, József vagy Mózes történeteit. Azokból az élethelyzetekből, amelyeket átéltek a Biblia szereplői, mi is sokat tanulhatunk. Például azt, hogy mi hogyan éljük az életünket, hogyan viszonyuljunk a családtagjainkhoz, embertársainkhoz, vagy mit tehetnénk másképp, mint amit ők tettek. Valahol ez a tanulási ösvény is egyfajta családi életre nevelés lehet.

Hittanórákon is beszélünk egyéni és közösségi felelősségről, személyes döntések következményeiről, embertársi viszonyokról, szülő-gyermek kapcsolatról, párkapcsolati kérdésekről, ahogy ezek a témák a CSÉN foglalkozásokon is előkerülnek. Igaz, a megközelítés azért más, mert hittanórán az életünket, a családunk életét, saját szerepünket egy nagyobb egységben, rendszerben is szemléljük, amely kapcsolódik a teremtő Isten elhívásához.

A kerettanterv segítségével összeállított tantervek jó lehetőséget adnak arra, hogy néhány saját tervezésű órát is megtartsunk, ami illeszkedik az éves tanmenetünkhöz. Ilyen lehet például egy olyan pro-

jektóra, amikor a hittancsoporttal közösen dolgozunk fel egy önismereti vagy párkapcsolati témát, amikor beszélgetünk a tanulókat érintő és érdeklő kérdésekről, amikor megnézünk együtt valamilyen családi élethelyzetet feldolgozó filmdrámát, és azt elemezzük különböző szempontok alapján.

Saját vallásstanári gyakorlatomban tudtam építeni például arra, amit a tanulók a CSÉN foglalkozásról hoztak, és amit ott átéltek, megtapasztaltak.

Két egyszerű hasonlattal élve sokszor olyan érzésem volt, amikor CSÉN foglalkozás után jöttek a tanulók hozzám hittanra, mint annak a háziasszonynak, akinek előre már előkészítették és meggyúrták a tésztát formázásra és sütésre, vagy mint annak a sportolónak, akinek feldobták a labdát, és csak le kellett csapnia azt.

Úgy gondolom, nagyon hasznos munkamódszer egy-egy téma több szempontú megközelítése. Keresztyén etikai szempontok szerint is megvizsgálható ugyanaz a tartalom, illetve elmélyülhetnek az ismeretek, tapasztalatok.

Vannak tehát kapcsolódási pontok, de a fókusz és a megközelítés azért más egy hittanórán, mint egy CSÉN foglalkozáson.

A hittanórák elsődleges célja nem a családi életre nevelés, de természetesen lehet jó hatása arra is. A hittanórák ugyanis komplex módon hatnak: a kognitív képességekre, a hit- és a személyiségfejlődésre, az érzelmi intelligencia mozgósítására vagy akár az empátia és szociális készségek gyakorlására.

Nagyon jó, hogy a középiskolai modulokban találunk kapcsolódási pontokat a családi életre nevelés és a hittan ismeretek között. Ebben a cikkben néhány kapcsolódási pontra szeretném felhívni a figyelmet.

A keresztyén élet alapkérdései etika alapmodul a Tízparancsolat alapján tárgyalja a különböző témákat, amelyek az emberi kapcsolatokról és az együttélés szabályairól szólnak. A személyes felelősségvállalást, a keresztyén hozzáállást és a tudatos döntési utakat mutatja be keresztyén etikai szempontok szerint.

Ezekhez a leckékhez készültek tanári segédletek, illetve a jelenléti oktatásban is jól használható témát összefoglaló PPT-k is. Ezek a digitális anyagok a www.refpedi.hu honlapon elérhetők, és ingyenesen letölthetők.

A tisztelet témája nagyon jó kapcsolódási pont lehet a két tantárgy között. A modulfüzet XII. leckéje például a szülők és többség iránti tisztelet fontosságát hangsúlyozza. A XIV. lecke az ötödik parancsolatot tárgyalja és részletezi. A szülők, az apa, az anya, a nagyszülők és az idősebbek iránti tiszteletre és megbecsülésre hívja fel a figyelmet. A hittan többlete a tisztelet témájánál az, hogy kapunk indoklást arra, hogy miért fontos a tisztelet adása.

Erkölcsei szempontból a tisztelet fontos, az emberi együttélés egyik alappillére. Ennek a témának a feldolgozásához hasznos az élményszerű helyzetgyakorlatok kipróbálása. A Szentírás az ötödik parancsolathoz ígéretet is fűz, és hittanórán ezt a szempontot is figyelembe vesszük, mert nemcsak a másik emberre figyelünk, hanem a minket megszólító Istenre is, akinek vannak ígéretei számunkra és utódaink számára egyaránt.

Tiszteletben tartani azt, ami a másik emberé. Bátorítás a másoknak való adásra. Önmagunk kényelméről való lemondás, valamilyen hasznos cél érdekében. Odafigyelni mások igényeire és szükségére. Esély adása.

A nyolcadik parancsolat tágabb értelmezését találjuk a modulfüzet XV. leckéjében.

A családi életre nevelés része a szexualitásra, a tartós párkapcsolatra, a házasságra, a gyermeknevelésre való felkészítés is. Milyen norma szerint vélekedjek? Mi alapján válasszak házastársat? Hogyan neveljem majd a gyermekeimet?

Ez a kérdéskör hittanórán is előkerül. Nagyon jó az, hogy ezeket a nehéz kérdéseket Isten előtt is fel lehet tenni és meg lehet beszélni. Ő ismeri legjobban az emberi tényezőket, gondokat.

Az etikai alapmodul XIV. leckéje kirtartásra és hűségre bátorít: *„Egy jól működő kapcsolatban megvan a bizalom, az intimitás, és a jó kommunikáció is. Ennek a három területnek az épségét kell védeni leginkább.”* (Etika alapmodul, 68. o.)

Jól működő kapcsolatok kialakításához adhat segítséget bizalomerősítő, és együttérzést építő játékok, és kommunikációs helyzetgyakorlatok alkalmazása.

Ezek a feladatok felépítésüket illetően nagyon hasonlítanak azokhoz, amelyeket CSÉN foglalkozáson is használnak. A különbség a feladatok utáni megbeszélésen és reflexiókban kerülhet elő. A következtetések, a tanulságok közös levonásakor fogalmazódhat meg az a hittani többlet például, hogy megnézzük, mit mond erről Isten Igéje, hogyan fogalmaz bizonyos kérdésekben. Illetve, hogy kérdéseinket, kétségeinket imádságban megfogalmazhatjuk Isten színe előtt.

Azt tapasztaljuk, hogy az egyént, a családokat és a nagyobb közösségeket is egyre nagyobb lelki és fizikai terhelés sújtja.

Napjaink etikai kihívásai mint például a globalizáció, a társadalmi problémák, az internet és a digitális eszközök térhódítá-

sa, vagy a környezetszennyezés, és lehetne még sorolni, mind-mind hatnak a családok és az egyén életére.

Biztos alapot keresünk magunknak, családtagjainknak, szereteteinknek, barátainknak. Én úgy látom, hogy a középiskolás korosztály, akikkel nap mint nap foglalkozom, szintén ezt keresik. Persze azt nem tudjuk, hogy mit hoz még számunkra a jövő, de azt igen, hogy Isten kezében vagyunk. Úgy gondolom, hogy a gondok, bajok feltárását egy-egy CSÉN foglalkozáson el lehet végezni és valamiféle megoldásokat is találhatunk, de tovább ennek nem terjed a szerepe.

A *Napjaink etikai kihívásai* etikai kiegészítő modul arra világít rá a témák tárgyalásakor, hogy a kor, amiben élünk ugyanúgy Isten jelenlétében zajlik, aki segítségül hívható, mind jogi, politikai, környezetvédelmi, munkaerőkölsi, szerelmi vagy egyéb problémákkal, kihívásokkal találkozunk.

A keresztyén ember gondolkodása és szemlélete túlmutat a bajok, a problémák feltárásán és meglátja, megfogalmazza a személyes felelősségét is. Ugyanakkor lehetőséget keres a segítségnyújtása is.

Összességében azt gondolom, hogy a CSÉN sok eleme összeegyeztethető és jól illeszthető a hittanórai tartalmakhoz. Módszertani szempontból is hasznos lehet egy-két játéknak, kommunikációs helyzetgyakorlatnak az alkalmazása, de alapvetően a célok különböznek.

Hasznos megismerni ezt a programot, mert személetünket formálja, alakítja, gazdagabbá teszi. A hittanórán törekedhetünk a családi életre nevelés részelemeinek a beépítésére is, abban az esetben, ha választott témánk és célunk engedi ezt a kitekintést, és találtunk megfelelő kapcsolódási pontokat.

FEHÉRNÉ SZÓRÁTH MÁRTA

JÓGYAKORLATOK A CSALÁD TÉMÁHOZ KAPCSOLÓDVA

A hittanóra egyik legfontosabb célja, hogy a gyermekeket minél közelebb vigyük Istenhez. Ezt különböző módszerekkel, munkaformákkal, eszközökkel igyekszünk elérni. Az általam bemutatott példák a verbális – nyelvi intelligencia területével vannak összefüggésben, az anyanyelvi kompetenciát fejlesztik. A feladatok elvégzése során nyelvi eszközök használatával igyekszem elérni a hittanóra célját. Sokat gondolkodom a tanítási óráim felépítésén a felkészülésem során. Az általam tanított korosztály a 3–6. évfolyamig terjed. A különböző bibliai történetek sokféle témát ölelnek fel, amelyeket ahányan vagyunk, annyiféleképpen dolgozhatunk fel. A gyerekekhez legközelebb álló mikroközösség a család, amely nagyon sokszor megjelenik a hittanórákon akár egy feladattal kapcsolatban, akár egy-egy családi történet, példa erejéig. A „családtéma” hittanórába történő tudatos beépítésére mutatok néhány lehetőséget a jógyakorlataimból az általam tanított korosztályokhoz kapcsolódóan.

3. OSZTÁLY

Nagyszerű feladatokat lehet készíteni a tanítási órák motivációs szakaszára a LearningApps.org internetes oldalon. Például a 3. osztályos „*Református hittanos vagyok*” című óra motivációs szakaszában megoldhatnak a gyerekek egy „Egyszerű sorba rendezés” elnevezésű feladatot, amelyben a különböző életkorokhoz kapcsolódó képeket időrendi sorrendbe tudják tenni. Megnevezik a tanulók, hogy melyiknek mik a jellemzői, illetve attól függően, hogy éppen melyik életszakaszban vannak, feleleveníthetik az egyes szakaszokhoz kapcsolódó családi történeteiket is. A célkitűzésben utalhatunk arra, hogy a különböző életkorokban is fontos, hogy vigyázzunk arra a kincsre, amit reformátusként annak tartunk, és az óra ehhez visz közelebb minket. Jelenléti oktatásban, osztálykereten belül frontális osztálymunkával is elvégezhetjük a feladatokat. Gyakran használom eszközként iskolám tableteit, amelyeken a gyerekek párban dolgoznak. Az általam QR-kóddá alakított linket beolvassa az eszköz, és a tanulók közösen megoldják a feladatot.

CSALÁDI SZABÁLYOK

SZERETEM	NEM SZERETEM

A „Szabályok” című olvasmányfeldolgozós óra motivációs szakaszára készíthetünk egy T-táblázatot¹, amelyben a gyerekek néhány perc alatt egyénileg összegyűjtik a számukra kedvelt és nem kedvelt otthoni szabályokat. A bemutatásnál meghallgatom őket, de a hasonló tartalmúakat nem ismétljük el. Ha van idő, akkor az összes lehetőséget végighallgatjuk. A szabályok fontosságáról beszélgetünk a ráhangolódás szakasz további részében. A célkitűzésben utalhatunk arra, hogy az óra folyamán a teremtett világban lévő szabályokról és azok céljáról lesz szó.

4. OSZTÁLY

A „Gyökereink” elnevezésű tananyaggal két tanórán keresztül is foglalkozunk 4. osztályban. Az első órára hozhatunk a gyerekekkel családi fényképeket. A képek bemutatása során elmesélik, hogy szerintük – vagy a család többi tagja szerint – mire hasonlítanak és miben. Megbeszélhetjük azt is, hogy melyik családtag mesélt már nekik Istenről és a hitről. A következő órán az előzetesen kiadott és házi feladatként elkészített családfájukat mutatják be a gyerekek. Az óra feldolgozás szakaszában pedig egy Gyémánt grafikai² szervezőt készítenek el csoportmunkában a tanulók, mintegy összegezve a két tanítási órát. A gyémánt elnevezés a „szervező” alakjára utal. Az első sorban megadja a tanító a témát, amely jelen esetben a „család” és ezzel kapcsolatban gondolkodnak együtt a gyerekek. A második sorba a témához kapcsolódó két melléknevet, a harmadik sorba három igét gyűjtenek.

Gyémánt

1. sor: A téma megjelölése egy szóval.
 2. sor: Két melléknév a témához.
 3. sor: Három ige, témával kapcsolatban.
 4. sor: Négy fogalom, mely kapcsolódik a témához
 5. sor: Három ige, ami a témával történik
 6. sor: Két melléknév vagy melléknévi igenév
 7. sor: Egy szinonima

1. CSALÁD
főnév

2. BARÁTSÁGOS, SEGÍTŐKÉSZ
melléknév, melléknév

3. HANGOSKODIK, FŐZ, TAKARÍT
ige, ige, ige

4. A CSALÁDBAN LEHET LEGJOBBAN KIKAPCSOLÓDNI
Amit a témáról gondolsz egy négyszavas mondatban. *DDI*

5. VESZEKEDIK, KIBÉKÜL, SZÓRAKOZIK
ige ige ige

6. KITARTÓ, KEDVES
melléknév, melléknév

7. KÖZÖSSÉG
főnév

A negyedik sor a legizgalmasabb, mert egy négyszavas mondatot kell alkotniuk. Az ötödik sorba ismét három igét, a hatodik sorba két melléknévet és végül, a hetedik sorba egy szinonimát keresnek a gyerekek a témához kapcsolódóan. Ha kimaradna a megoldások közül a család és az Isten kapcsolata, akkor a beszámolók után mindenképpen vezessük őket abba az irányba! Egy gyerekek által készített megoldás itt látható.

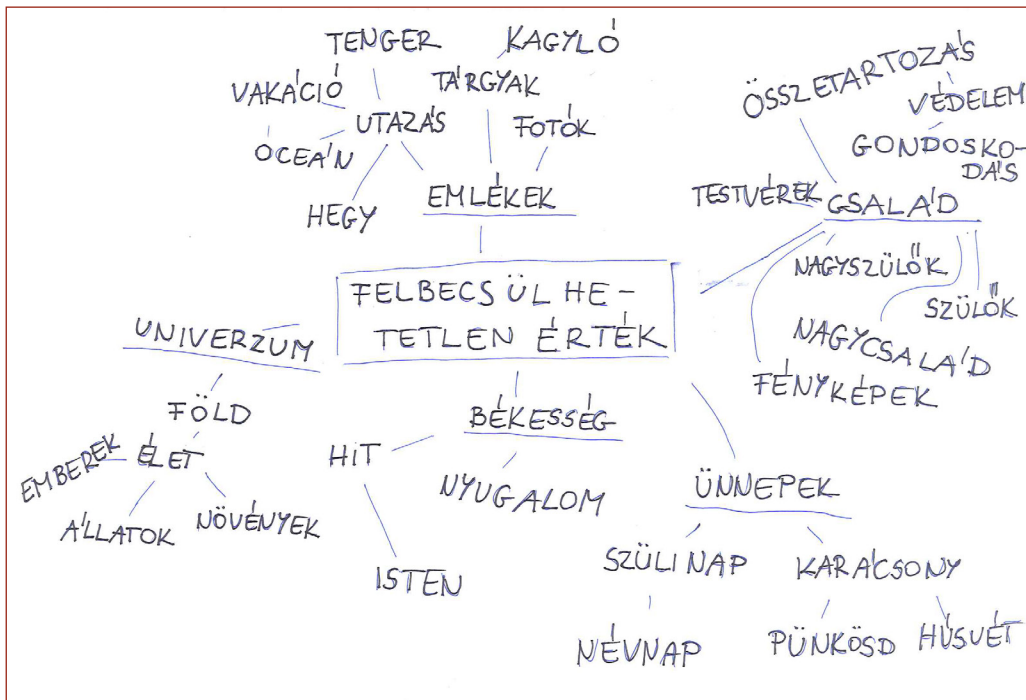
5. OSZTÁLY

A tanév elején az „Isten utat mutat a döntéseinkben” című tananyagnál a feldolgozási szakaszban elképzelnék egy szituációt a gyerekek, amelyben épp egy tantárgyból felelnek. Szerintük mit tanácsolnának nekik a következő személyek: anya, apa, testvér, legjobb barát, egy osztálytárs, egy szomszéd? Fontos, hogy a válaszukat indokolják is meg!

A „Jézus megkeresztelése” című történet motivációs szakaszában családi képeket hozatok a gyerekekkel a keresztlőjükről. Ha valaki családi történetet is tud vele kapcsolatban, akkor azt meghallgatjuk.

Az „Értékes, de mitől?” című tanítási óra motivációs szakaszában egy rozoga autó és egy sportkocsi képét mutatom a gyerekeknek. Felteszem a kérdést: „Melyik az értéke-

sebb, illetve mikor lehet értékes a rozoga autó?” Aztán arra a következtetésre jutunk, hogy akkor felbecsülhetetlen az értéke, ha például a nagyszüleinké volt. Ebben a témában egy fűrtábrát³ készíttethetünk csoportmunkában. Ez egy olyan grafikai módszer, amely asszociatív gondolkodásra épül. Ebben az esetben a gyerekek összegyűjtik a számukra felbecsülhetetlen értékeket, és azokhoz kapcsolnak dolgokat, kifejezéseket, amelyek eszükbe jutnak. Ez egy sok időt igénybe vevő feladat, amelynek szabjunk időkorlátot, mert a fantázia határtalan! A felbecsülhetetlen értékek között biztosan megjelenik a család és az ahhoz kapcsolható asszociációk sora. Ha kimaradna a megoldások közül a hitük mint felbecsülhetetlen érték, akkor jó, ha a gyerekeknek megemlítjük a beszámoló után. Egy gyerekek által készített megoldás itt látható.

6. OSZTÁLY

A 6. osztályos tananyag első fele a Tízparancsolatról szól. Nagyon sokszor felmerülnek a családdal kapcsolatos kérdések, történetek. Az 5. parancsolat konkrétan a családhoz kapcsolódik. A ráhangolódás szakaszában négyfős csoportokban egy-egy tanulósszervező feladatot adok ki a megadott témával kapcsolatban. Ennek egyik megnevezése a „Szélsziporka”, amellyel egy szabadverset alkotnak a gyerekek. A másiké „Ötsoros”, amely gondolatokat hív elő a megadott témával kapcsolatban. Három perc eltelté után a szószólók bemutatják a csoportok megoldásait. Itt láthatunk egy-egy megoldást a gyerekektől.

Megfogalmazhatjuk, hogy a gyerekek sok mindent tudnak a családról, hiszen abban élnek mindannyian. Az órán bemutatott 5. parancsolat ehhez a kis közösséghez kapcsolódik. A feldolgozási szakaszban, a parancsolat elhangzása után, két szélsőséges kifejezést látnak a gyerekek a táblán: a család lehet „A béke szigete” vagy akár „Csatatér” is. Ötleteket, példákat gyűjtünk ezekre a metaforákra.

Ahogy a gyerekek munkáiból is látszik, nagyon fontos számukra a család. Sokszor megjelenik a pozitívumok mellett, hogy bizony problémák, konfliktusok is adódnak olykor-olykor az otthonukban. Meg kell tanítanunk nekik, hogy

nem csak úgy élhetünk együtt a családukban, hogy minden a legnagyobb rendben van. Hiszen együtt élni nem egyszerű még úgy sem, hogy szeretjük egymást. Fontos, hogy felismerjük az „idő” fontosságát, hogy alkalmat kell keríteni arra, hogy érezzük a másikkal, hogy szeretjük, és igyekszünk leküzdeni az akadályokat, amelyek időnként közénk állnak.⁴ A gyerekeknek meg kell tanulniuk, hogy törekedjenek a meghitt pillanatok megélésére, amely növeli a családi közösség erejét. Meg kell tanítani nekik, hogy áldozatot kell hozniuk másokért, törődniük kell a másikkal, foglalkozniuk kell a problémákkal, kommunikálniuk kell a családtagjaikkal. Fontos a feltétel nélküli szeretet megélése, ami ugyan egy eszmény, de a lényeg, hogy törekedjenek minél jobban betölteni ezt a célt. A szeretet kifejezhető szemkontaktussal, egy gesztussal: akár egy simogatással, öleléssel, az osztatlan figyelemmel, de maga a fegyelmzés is ide tartozik.⁵ Ha nehézségeik vannak családon belül, meg kell tanítanunk a tanítási órákon, hogy bátran bízzák Istenre a gondokat. Nem kell mindent egyedül megoldaniuk. Ha örömök érik őket, akkor pedig tanítsuk meg a gyerekeket a hálaadás fontosságára! Hitoktatóként, vallásanárként példát mutathatunk, amelyre nagyszerű alkalmat adnak a közösségben megélt hittanórák.

SZÉLSZÍPORKA

Azt álmodtam,

CSALÁD voltam,
AZ OTTHONOMBAN (Hol?)
BÁTORÍTOTTAK ÉNEM (Mi történt?)
KEDVESEN, SZERETŐEN (Hogyan?)

ÖTSOROS

Ki vagy mi? CSALÁD (1 szó)
 Milyen? ÖSSZETARTÓ, MEGBÍZHATÓ (2 szó)
 Mit csinál? VÉD, SZERET, SEGÍT (3 szó)
 Mit gondolsz róla? (4 szavas mondat)
NAGYON JÓ CSALÁDDBAN ÉLNI
 Más szóval? KÖZÖSSÉG (1 szó)

¹ <http://www.okm.gov.hu/letolt/retorika/disp/33f.htm> (utolsó letöltés: 2022.03.10.)

² A modell alapja a Nemzetközi Olvasástársaság (IRA) szakértői által összeállított programból van, melynek neve: Reading and Writing for Critical Thinking (RWCT)

³ Bárdossy Ildikó – Dudás Margit – Pethóné Nagy Csilla – Priskinné Rizner Erika: A kritikai gondolkodás fejlesztése. Az interaktív és a reflektív tanulás lehetőségei. Pécsi Tudományegyetem, Pécs–Budapest, 2002.

⁴ Dr. Ross Campbell: *A szülői hivatás*, Budapest, Harmat Kiadói Alapítvány, 1997.

⁵ Dr. Ross Campbell: *Éltre szóló ajándék*, Budapest, Harmat Kiadói Alapítvány, 1994.

SIPOS TAMÁS NORBERT

CSALÁDI ÉLETRE NEVELÜNK – A LÉVAYBAN

Még akár igaz is lehetne, de mégis egy kis magyarázatra szorul ez a megállapítás. Igazából ezt tervezzük és ebbe az irányba haladunk. Bízunk abban, hogy megélhetjük azt is, hogy becsengetnek majd az első CSÉN (családi életre nevelés) órára; de még mielőtt...

Tekintsünk most vissza egy kicsit a kezdetekre! 2004-ben indítottuk el a Lévyban a Szeretetszolgálatot a 10. évfolyamon, majd 5–6 év múlva Diakóniai Csomagról beszélünk, aminek egyik lényege az volt, hogy minden évfolyam számára osztályszintű vagy kisebb csoportos lehetőségeket gyűjtöttünk össze, melyekben megélhették a diákok a segítségnyújtás felemelő érzését. A 9. évfolyamos osztályok Szeretethídra indultak (később már a partnergyülekezetükbe), a 10. évfolyamosok az őszi félév után maradhattak a tavaszi önkéntes szeretetszolgálati féléven, ahol heti rendszerességgel látogattak meg egy általuk választott szociális vagy egészségügyi intézményt. Volt rá igény, ezért sok-sok tervezés és munka után a 11–12. évfolyamosok választhattak Szociális Gondoskodás Diakóniai Megközelítésben (SZGDM) egyedileg (2009-ben)

akkreditált érettségit a hozzá tartozó 2 éves fakultációval. Ebben az időben indítottuk el a Missziói Terepgyakorlatunkat, ami egy egész éves, az egész iskolát érintő gyűjtési folyamat után, nyáron egy tucatnyi diák az adománnyal Munkácsra indult a nyári gyermektáborba segítőnek. Ebben az időben jártunk Nagykovácsra az országos diakóniai vetélkedőre, ami verseny is volt, de sokkal inkább találkozás és egymás jógyakorlatainak a megismerése. Ebben az időszakban, évről évre majdnem tucatnyian indultak diakóniai évre érettségi után a Lévyból. Jó visszagondolni ezekre az időkre! Jobb „íze” volt akkoriban a „diakóniának”.

Új utakon járunk mostanság – szükség-szerűen. A 2012-es NAT és annak változásai új receptet hoztak. Sajnos nem tudtuk megtartani a szokásos érettségit a választható érettségik számának drasztikus csökkentésének következtében (hözavetőlegesen 140 féle érettségi helyett már „csak” 40 féle maradt választható), majd jött a hír az Iskolai Közösségi Szolgálatról (IKSZ). Ha egy-egy gasztró témájú hasonlatot használnék, akkor talán nem tévedek, ha azt mondom, hogy az IKSZ-nek sajnos

egyfajta „ízfokozó” szerepe lett. Talán anynyiban mégis más, hogy itt alapvetően jó a cél és a szándék, de a bevezetés folyamata átgondolatlan volt... Elveszett a diakónia jó íze. Akkor vált számomra világossá ez, amikor egyik pedagógus kollégám segítséget kért egy esemény előkészítésénél az egyik diáktól, aki reflexből visszakérdezett, hogy: „kapok érte IKSZ-et?”

Szeretném megerősíteni, hogy összességében jobb, hogy része az iskolának az IKSZ, de még most is sokkal kevesebbet foglalkozunk vele, mint kellene. Valójában lóg a levegőben. Költői kérdés, hogy: „vajon volt-e egyetlen olyan diák az elmúlt 5–6 évben, akit azért nem engedtek megkezdeni az érettségijét, mert nem teljesítette az IKSZ-et? Jó kérdés... Az IKSZ (így, vagy úgy), teljesül. Jómagam bízom abban, hogy inkább több helyen gondolkodnak róla felelősen – s, ha ez így van, akkor a gondoskodó folyamatkövetéssel sok diák élheti át így is a segítségnyújtás felemelő érzését; s ha ez megtörténik, akkor már kevésbé fontos az, hogy erre őt kérték, vagy mi több, neki jutott eszébe.

Ebben az időben sajnos egy nagyon értékes alapanyag a kamra polcán maradt. Úgy hívják, hogy CSÉN. Pedig a 2012-es tantervek között elkészült ez is, mind a 12 évfolyam számára, illetve a 2012-es Nemzeti Alaptantervben (NAT) a családi életre nevelés külön fejlesztési területként, nevelési célként lett meghatározva. Sajnos mi is csak 2015–2016 környékén kezdtünk el foglalkozni a témával, amikor egyre inkább hiányát éreztük a korábbi SZGDM érettséginek. Meg amikor mindinkább nyilvánvalóvá vált, hogy a magyar oktatási rendszer érettségi követelményének szorításában egyre jobban ellehetetlenül a saját küldetés-

nyilatkozatunk egyik gondolata: „felkészítse őket a(z) ... felnőtt életre.” Közben lassan formálódott a 2020-as NAT, megélhettük a társadalmi vita folyamatát, és szomorúan láttuk, hogy már nem kapott kiemelt szerepet a CSÉN témakör, sőt a család szó is alig-alig fordul elő a tervezés új dokumentumában. Kerestük a szakmai szervezetekkel az egyeztetési lehetőséget, de érdemben nem sikerült lépni. Örvendetes az, hogy mint választható kerettanterv megmaradt a CSÉN. *Rendkívül értékes tartalom, szeretettel ajánlom figyelmükbe. Az Oktatási Hivatal (oktatas.hu) által közzétett kerettanterv 7 témakörében olyan tartalmak jelennek meg, amelyekkel nap mint nap találkozunk a felnőtt életünk során:*

1. A család mint a társadalom legalapvetőbb egysége és a család működése
2. Társas kapcsolatok – kommunikáció – konfliktuskezelés
3. Jellem és értékrend
4. Önismeret és érzelmi intelligencia
5. Nemiség – férfi/női identitás – szexualitás – párkapcsolatok
6. Útelágazások, zsákutcák, útvesztők, avagy Veszélyek és devianciák, döntéshelyzetek
7. Változások következményei és kezelésük

Családias iskola – mondták ránk akkoriban. Egy 600–700 fős közösségre... Mégis hogyan?! Találtunk rá választ, de bennünket is meglepett, hogy a (válaszkeresés részeként megvizsgált) tanórai (és jobbára tanórán kívüli) tevékenységeink során a CSÉN tanterv 9–12. évfolyamos témáinak 85%-a „érintetlenül” marad. Talán ez erősítette meg bennünk annak a szándékát, hogy teret adjunk a CSÉN-nek az órarendben is.

A kimeneti szorítás most is nagy, és őszintén mondom, hogy nálunk is kérdés volt az, hogy azt az órát miért nem kaphatja meg más tantárgy, de innen is köszönöm kollégáimnak, hogy elfogadták és támogatták, hogy a CSÉN bekerülhessen az órarendbe.

Hálás vagyok azért is, hogy van olyan (munka)közösség is – jórészt a nevelési munkát segítő kollégák (iskolalelkész, iskolapszichológus, védőnő és egy testnevelő) –, akik nagyon komoly tervezéssel készülnek arra, hogy a jelenlegi 9. évfolyam osztályainak a 2022/23-as tanévben megtarthassák az első CSÉN óráit. Öröm és várakozás van bennem, mert része és kerete lehet a CSÉN mindannak, amit a Lévyban (azóta is) végzünk diakónia és szociális kompetenciafejlesztés címén. Hálaadás és várakozás van bennem, mert úgy érzem, hogy sikerült újra megtalálni valaminek a jó ízét, hiszen nálunk nem csak a szemlélet(e), hanem végre tere is van a CSÉN-nek. Ez a 2 évfolyamon való heti egy óra (sajnos csak ennyi fért a keretünkbe) hozza magával az új lehetőségeket, pedagógiai módszereket, ami izgalmas feladat. Legyen rajta áldás!

Amikor a 2020-at megelőző szakmai egyeztetésekben felvázoltuk a vízióinkat, nagy „elismerésben” és egyben nagy „meglepetésben” is részünk volt. Mit lehetne/kellene tenni ebben a helyzetben, hogy a diakóniának újra jó íze legyen, lehessen (legalább az egyházi iskolákban)? – tettük fel a kérdést magunknak. Hogyan lehetne összhangba hozni a köznevelés meglévő és elérhető elemeit annak érdekében, hogy azok egymást erősítsék, és ne csak lógiának

a levegőben? A „látásunk” (bibliai jelentés-tartalommal) a következő:

1. Alapvetően örvendetes, hogy van IKSZ, ha a diákság kisebb részénél is, de segítségével végbemeget egyfajta érzékenyítés – hiányossága azonban, hogy nem lehet igazán követni, nincs kimenete.
2. Sajnos a CSÉN továbbra sem érvényesül, törekedni kellene arra, hogy órarendbe kerülhessen a felekezeti fenntartású középiskolákban! További hiányossága az, hogy nincs kimenete (nincs benne továbblépési lehetőség).
3. Az SZGDM egy újra életre kelthető tartalom, ami újból választható érettségi lehetne (első lépésben akár felekezeti középiskolákban tanuló diákok részére).

Talán nem illetlenség, ha név nélkül idehozom egy levél részletét, amely a mi álláspontunkat igazolja: „Immáron 7 éve fut a NAT adta lehetőség és a pedagógiai képzésben felajánlott 40 órás CSÉN továbbképzés, de nem találkoztam még ilyen alapos és érdemi elemzéssel és nagyon reális javaslatokkal.” Elismerés és meglepetés volt ez számunkra.

Ha ez a „rege is valóra válna...”. Sajnos érdemi lépés, egyeztetés azóta sem történt, pedig hiszem, hogy érdemes lenne! Hátha most, akár e sorokat olvasva születik meg valakiben egy elhatározás... Az IKSZ ráhangol, a CSÉN informál, az SZGDM orientál – nagy szüksége lenne a nemzetnek erre a szemléletre és lehetőségre!

SZÁSZI ANDREA

CSALÁDI KÖR – BESZÉLGETÉSEK A HITTANÓRÁN: ÖTLETTÁR

A hittanóra olyan alkalom lehet az iskolában, ahol a gyermekek és a fiatalok szóba hozzák mindennapi tapasztalataikat, élményeiket, kérdéseiket. Katechétaként lehetőségünk adódik arra, hogy a saját gondolataikra reagálva találjunk kapcsolópontokat Isten Igéje és a mindennapi élet között. Mit jelent keresztyén fiatalnak lenni a 21. században? Milyen lehet egy keresztyén család élete a 21. században? Mit jelenthet egy vallástalan környezetben megélni a hitünket? Van-e az Istennek ma üzenete a családjunk számára? Ilyen és ehhez hasonló kérdések kerülhetnek elő. Vannak az általános és középiskolai hittanórákon is olyan témák, amelyek kapcsán egyértelmű, hogy a családi élet előkerül annak örömeivel, de akár a konfliktusaival, kihívásaival együtt. Ilyenkor kimondottan jól jön, ha van egy ötlettárunk, ami segíti a ráhangolódást, vagy éppen megkönnyíti a beszélgetést. Bőséges kincsesládát gyűjthetők, melyhez néhány ötlet olvasható az alábbiakban.

1. ÁLTALÁNOS ISKOLAI TÉMÁK A CSALÁD, CSALÁDI ÉLET GONDOLATKÖRÉBEN

Az alábbiakban röviden összegyűjtve azon leckéket vesszük sorra a 2012-es hittanoktatási kerettantervből és kapcsolódó taneszközcsaládból, ahol a családi élet kérdéskörei előkerülhetnek, figyelembe véve az egyházi- és az állami általános iskolai órakeretet egyaránt. A válogatás során az elmúlt évek hittanoktatási tapasztalatait is beépítettem. Előfordulnak olyan témák, amelyek nem közvetlenül, csak közvetetten érintik a család témáját, de rendszeresen előkerülnek az órákon. Természetesen lehetséges, hogy más leckéknél is megjelennek a gyermekek által hozott kapcsolódások, az alábbi összeállítás az egyéni tapasztalatok függvényében bővíthető.

Évf.	Téma
1.	3/A. Isten gondot visel rólam! 3/B. Isten gondot visel rólunk! 8/A. Isten teremtette az embert 8/B. Emberek körülöttem 11. Nőé igaz ember volt 14. Az élet Jézus korában 15. A tizenkét éves Jézus a templomban 17. Jézus a kánai menyegzőn 18. Jézus megáldja a kisgyermeket 21/B. Hogyan lehetek nagylelkű? 23/B. Te kihez ragaszkodsz? Advent: Angyal látogatása Máriánál
2.	2. Úton a templomba 6. Ábrahám és Lót különválnak egymástól 7. Keressük a békés megoldást! 8/A–B. Ábrahám fiút kap Istentől 9. A szolga útja 10/A. Ézsau és Jákób története 10/B. A nagy csalás 11/A. Ézsau és Jákób kibékülése 11/B. Te hogyan kérsz bocsánatot? 12. József története 13. Érzéseink a családon belül 16. József megbocsát a testvéreinek 20. Imádkozzunk! A kérő imádság
3.	4. Mózes születése 6. Tettek és következmények Bátorság, gyávaság, vakmerőség (olvasmány) 12. Kiben bízol? Szabályok (olvasmány) Együttműködöm másokkal (olvasmány) Veszteségeink (olvasmány) 16. Jézus megszabadít: Jairus lánya Változni Istennel (olvasmány) 18. Értékesek vagyunk! 19. Hogyan viselkedjünk másokkal? 21. Érzéseink: szégyen Karácsony: Simeon és Anna találkozása Jézussal

4.	<p>1. Kit és mit követek?</p> <p>2. Gyökereink</p> <p>7. Sámuel elhívása</p> <p>13. Hogyan éljek a hatalommal?</p> <p>15. Mi az igazság?</p> <p>16. Kiért, miért vagyok felelős?</p> <p>21. Zebedeus fiak kérése</p> <p>Indulataink és szavaink (olvasmány)</p>
5.	<p>Mindent szabad nekem? (olvasmány)</p> <p>5. Isten segít a betegségben: Naamán története</p> <p>Feladatom van (olvasmány)</p> <p>Amikor választani kell (olvasmány)</p> <p>Mit várnak el a körülöttem lévők (olvasmány)</p> <p>11. Mindennapi kísértéseink</p> <p>13. Értékes, de mitől?</p>
6.	<p>1. Életünk Isten előtt</p> <p>Istennel az örömben (olvasmány)</p> <p>Istennel a félelemben és a nyomorúságban (olvasmány)</p> <p>7. Szeretet és tisztelet a családban</p> <p>8. Az élet tisztelete</p> <p>Kapcsolat a másik nemmel (olvasmány)</p> <p>9. Hűség és kitartás</p> <p>10. Segítség és ajándékozás!</p> <p>11. Hamis és igaz szavak</p> <p>12. Bárcsak nekem is lenne</p> <p>13. Vágyaink Isten mérlegén</p> <p>15. Mit jelent önmagunk és mások szeretete?</p> <p>16. Bocsátságok meg egymásnak!</p> <p>A krisztusi lelkület (olvasmány)</p> <p>17. Bosszú helyett szeretet</p> <p>18. A tékozló fiú példázata</p> <p>19. Hála szívvel Isten előtt</p> <p>20. Egészség és hála</p> <p>Isten megváltoztatta az életemet (olvasmány)</p>

7.	Istennel a kapcsolatainkban (olvasmány) Aki Istent választja: Ruth története (olvasmány) A boldogság keresése (olvasmány) 7. Jézus a boldog életről tanít 8. Jézus a helyes sorrendről tanít 10. Mi tesz elégedetté? 13. Kiben bízol 14. Előítéletek és krisztusi elfogadás (Kornéliusz és Péter) 15. Ítélezés és krisztusi elfogadás: a házasságtörő nő Ünnepejünk együtt! Református reménységünk: gyászolók vasárnapja
8.	6. Jézus tükröt tart elénk Hogyan fejezhetem ki a szeretetemet? (olvasmány) 11. Hogyan látnak engem mások? 12. Közösségeim tükrében: családom 16. Mit mutat a média tükre?

2. ÖTLETTÁR

2.1. Érzéskártyák

A családunkhoz rengeteg érzéssel kötődünk, amelyek előhozhatók olyan beszélgetésekben, amikor indirekt módon közelítünk a témához. Ehhez kisebb gyermekeknél kiváló eszközök lehetnek a Rogers Személyközpontú Oktatásért Alapítvány által készített és forgalmazott ún. Maci, illetve Cica érzéskártyák. Ezek a sorozatok közel 50 érzést megjelenítő állatot tartalmaznak, és jól alkalmazhatók nehezen kommunikáló vagy kevésbé nyitott gyermekek és fiatalok körében is. (Sőt, felnőtteknél is jól működik.) Sajnos kereskedelmi forgalomban már csak külföldről lehet néhány példányt beszerezni belőle. De jól használható pl. a Skillo által fejlesztett „Érzelmek kártyacsomag” is, ahol két változatban található a képek. Az egyikben már elkészítve, a másik színezhető formában. Ezt a tematikus ábrázolások miatt kb. 8 éves korig érdemes használni. Szintén segítheti a beszélgetést az Értsünk szót Kft. által kiadott Érzelmi kártyák és memory csomag, illetve a Kompátia – Életkerekítő játékok különböző kiadványai.¹

Hogyan alkalmazhatjuk a családhoz kapcsolódva ezeket az eszközöket? Ebben segíthetnek a következő kérdések, melyeknél fontos, hogy a gyermekek és fiatalok érezzék, hogy bizalommal lehetnek jelen a hittanórán. Mivel nagyon mély érzések is előkerülhetnek, a hittanoktatónak érdemes mérlegelni, hogy meddig viheti el a gyermekeket az adott témában, és mi az, ami már nem az ő kompetenciája.

Kérdésjavaslatok:

- Milyen volt az elmúlt napod/ma reggeled otthon? Válassz egy képet hozzá!
- Mit szeretnél, milyen legyen az otthon töltött időd ma? Válassz egy képet hozzá! Mit gondolsz, mit tudsz te ezért tenni?
- Melyik kártya/kártyák fejezik ki azt, ahogyan a családban érzitek magatokat? (Behelyettesíthető a testvéreiddel, szüleiddel, stb. kifejezések)
- Mit szeretnél, melyik kártya legyen leginkább jellemző a családotra? Mit tudsz te magad tenni azért, hogy ez megvalósulhasson? Mit tehetnek érte szerinted mások?
- Ha választhatnál egy kártyát a szüleidnek/testvéreidnek/nagyszüleidnek/magadnak a családi életetekkel kapcsolatban, melyik lenne az?
- Milyen vagy otthon? Válassz egy vagy két kártyát, ami kifejez téged! Mit gondolsz, hogyan élük ezt meg a szüleid, a testvéreid és más családtagjaid?
- A kártyák segítségével készítsd el a családod „képét”! Válassz olyan képeket, amelyek valamilyen módon jelképezik őket!
- Milyen lenne a tökéletes család? Válassz olyan képeket, amelyek kifejezik ezt! Beszélgetsetek arról, hogy mennyire valósítható ez meg a valóságban! Mit gondolsz, tudsz tenni azért, hogy ilyen legyen a családod?
- Ha felnősz, milyen apuka/anyuka szeretnél lenni? Válassz hozzá képeket! Beszélgetsetek arról, hogy ti mit tudtok ehhez tenni?

2.2. Egy képzeletbeli családskála

Az ún. skála módszer sok mindenre használható. Az alábbiakban egy skála segítségével a gyermekek családhoz kapcsolódó gondolatait hozhatjuk elő.

Beszélgetési lehetőségek az egyes történetekhez, témákhoz kapcsolódóan (az adott család függvényében választandó ki a megfelelő kifejezés):

- Hová tennéd ezen a képzeletbeli skálán Ábrahám/József/Sámuel családját, ha a 10-es azt fejezi ki, milyen számokra egy ideális család, a 0 pedig éppen az ellenkezőjét jelzi?
- Miért éppen ezt a számot választottad?
- Milyennek képzeled el a skála 10-es fokára helyezett családot/testvért/szülőt?
- Mit gondolsz, miből látszódna, ha 1-gyel/2-vel/3-mal/5-tel feljebb kerülne ez a család/testvér/unokatestvér a skálán?
- Milyen szeretnél lenni te magad apukaként/anyukaként/testvérként? Mit gondolsz, hogyan tud neked Isten ebben segíteni?
- A te gondolataid, ismereteid alapján, mit gondolsz, milyen lehet egy olyan testvér/apuka/anyuka/család, ami ezen a skálán 10-es lenne Isten szerint? Mi mindent tudsz te magad tenni ahhoz, hogy ezt elérjétek?

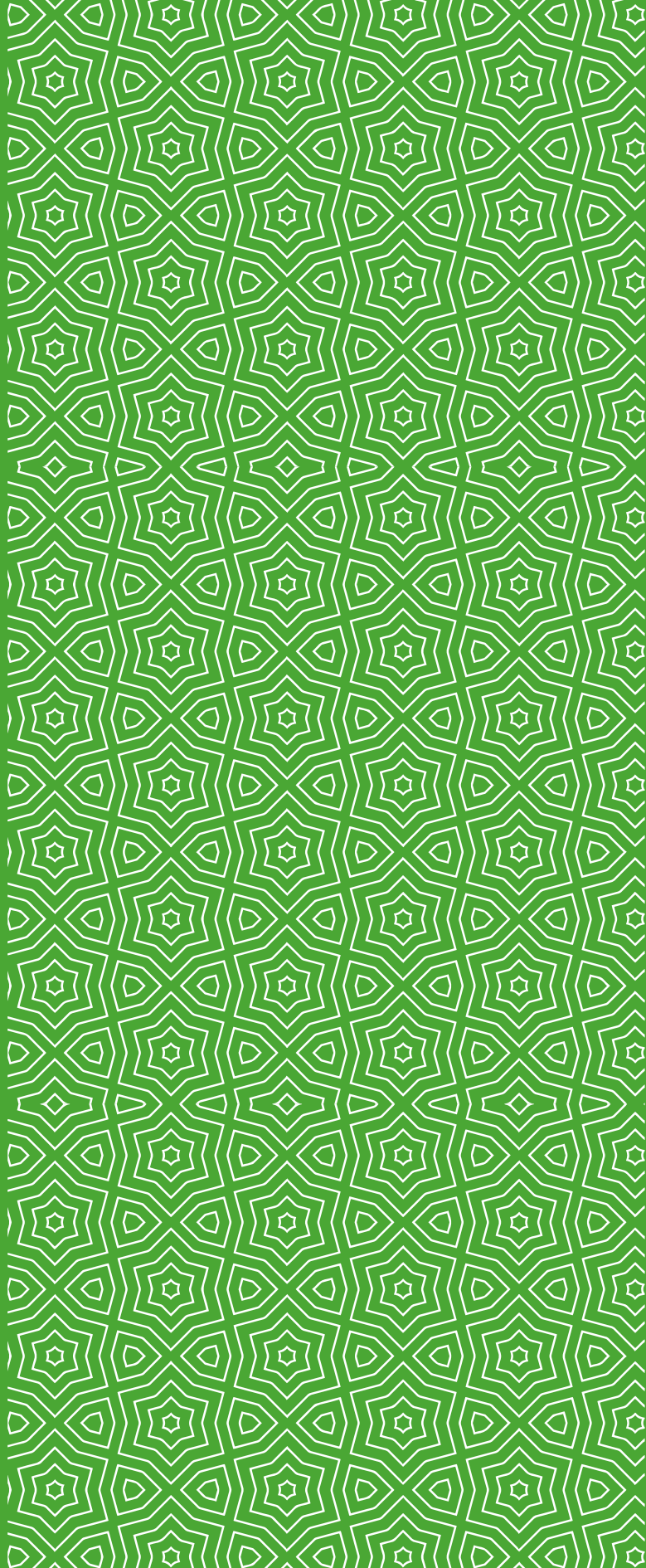
2.3. A családi élet képtára

A képek sok beszélgetés és játék forrásává válhatnak. Az alábbi linken olyan nyomtatható képkártyák találhatók, amelyek ingyenesen letölthetők a www.pixabay.com oldalról, és amelyek segítségével a családi élethez kapcsolódó beszélgetéseket tudunk kezdeményezni: http://refpedi.hu/hatteranyagok/otlettar_csaladi%20kor.20220623SzA.pdf

Akár minden egyes órán választhatunk a csoporttal 1-1 képet, ami a témához kapcsolódik vagy azt összefoglalja, de a 2.1-ben szereplő kérdéseket is használhatjuk. A képtárat tetszőlegesen bővíthetjük olyan fotókkal, amelyek számunkra megjelenítik a családot, testvéreket, szülőket szimbolikusan, vagy akár valóságos értelemben. A gyermekek, fiatalok könnyen tudnak kapcsolódni az ilyen jellegű feladatokhoz, és nagyon jó beszélgetések alakulhatnak ki ennek mentén az órán.

¹ <https://skillo.hu/termek/erzelekmartyak/>
<https://ertsunkszot.hu/>
<https://emk.hu/kiadvanyok/>

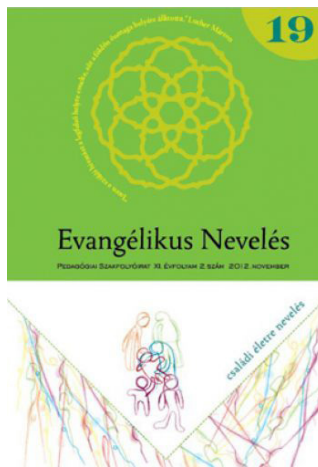
Szemle

PLUHÁR GÁBORNÉ SZÚCS ENIKŐ

EVANGÉLIKUS NEVELÉS 19. SZÁM: CSALÁDI ÉLETRE NEVELÉS¹

Sokan érezzük úgy, hogy a család Isten különleges ajándéka. Az a biztonságot és védelmet nyújtó közeg számunkra, amely egy életen át mögöttünk állhat, és ahová mindig hazatérhetünk. Akkor is, ha tudjuk, a családjuk nem tökéletes, folyton változó körülményekhez kell alkalmazkodnia, és a szeretetkapcsolataink igen sérülékenyek. Hogyan segíthetjük gyermekeinket, a gyülekezeteinkben, egyházi intézményeinkben felnövekvő fiatalokat abban, hogy minél teljesebben élhessék meg saját családjukban mindazt, amit a párkapcsolatban, a gyermeknevelésben, a családra váró feladatok megoldása során adhatnak és kaphatnak? Az Evangélikus Nevelés című folyóirat 19. száma a családi életre nevelés témáját úgy járja körül, hogy a keresztyén család, a keresztyén nevelés alapjainak megfogalmazásán túl, konkrét példákat mutat be az evangélikus oktatási-nevelési intézményrendszer több szintjéről, a gyülekezeti közösségek szerepét is hangsúlyozva.

Wagner Szilárd iskolalelkész tollából ízelítőt kapunk abból, hogy egy evangélikus egészségügyi szakközépiskolában kik és hogyan, milyen komplex programmal törek-szenek a családi életre nevelésnek hangsúlyt adni. „A boldog család mint cél” című cikkében az ebben rejlő kihívást így fogalmazza meg:

„Hogyan lehet a valóság talaján megmaradva, abból kiindulva és a keresztyén értékekre építve olyan jövőképet felvázolni a felnőtté váló fiatalok előtt, amely tudatosan vállalható lehet számukra?” (5.)

A szerző vallja: keresztyén iskolaként a családi életre nevelésben többet kell látni mint ismeretterjesztést és felvilágosítást. Úgy lehet ez a tevékenység valódi felkészítéssé és útmutatássá, ha hangsúlyozzuk, hogy a sajátos krisztusi értékrend élhető alternatívát jelent a mai világban is. A protestáns gondolkodás ebben a kérdésben is az Isten előtti egyéni felelősség és a keresztyén szabadság gyakorlására épít a személyes lelkiismereti döntések során.

A soproni evangélikus iskolában minden évfolyamon tanévenként meghatározott óraszámban (4–7 óra egy tanévben) hittan, testnevelés és osztályfőnöki óra keretében valósítják meg a családi életre nevelés programját. Ilyenkor a gyermekekkel szakpszichológus, egészségügyi szakoktató, gyógypedagógus, kommunikációs tréner, rajz- és művészettanár, valamint iskolalelkész foglalkozik. A tematika körbejárja az emberi kapcsolatok biológiai alapjait, lelki hátterét, segít a párkapcsolati kommunikáció formálásában, és elvezet az együttélés és a boldog családi élet kérdéseire. (4–10.)

Rozs Nagy Szilvia a családról mint „*az élet továbbadásának szent helyéről*” beszél. Rámutat arra, hogy a házastársak kapcsolata, egymás iránti szeretete és hűsége az Isten és népe, Krisztus és az egyház közötti szeretetkapcsolat látható jele a világban. Így lehet a házasság a „szerelmes Isten látható arca”. Lutherre hivatkozva azt a reformáció óta jelenlévő szándékot hangsúlyozza, hogy az egyháznak családbarátnak, egyfajta „családegyháznak” kell lennie. Minden generáció otthon kellene, hogy érezze magát az istentiszteleteken. A család egészére pedig az egyház alapsejtjeként tekinthetünk, amelyben a szülőknél Istentől kapott hivatásuk, felelősségük van. Rávilágít arra is, hogy nem könnyű az elvárások keresztüzében élő lelkészcsaládok helyzete, amikor a szolgálat gyakran felülírja a család természetes igényeit. Évszázadok tapasztalata mutatja ugyanakkor, hogy a nehézségek ellenére a család a krisztusi szeretet, az önátadás legteljesebb megélésének és az élet továbbadásának szent és kiemelt helyévé lehet. (11–15.)

Szabóné Mátrai Marianna „*Evangélikus családmódel*” című írása folytatja az előző cikk azon felvetését, hogyan is tekinthetünk keresztyén szemmel a családra. Evangélikus családnak tekinti az olyan családot, amelynek tájékozódási körében szerepel az evangélikus egyház, és amely megpróbál ma Magyarországon a keresztyén hiten tájékozódva élni. Kiemel két időszerű vonást a reformáció családképéből. Ahogyan Luther számára tudatos és kemény döntés volt a szerzetesi életformával szakítva a házasságot választani, a házasságra lépőknek ma is tudatos döntésre van szükségük a széles körben elterjedt és elfogadott más életformával szemben. A másik vonás Luther házasságpárti, a családi szeretetközösségért hálás, arról hatalmas többletként nyilatkozó hozzáállása. Bár tanúi vagyunk a családok kudarcainak, válságainak, széthullásának, nem szabad felednünk, hogy a Szentírás Isten szeretetét is az anyai szeretethez hasonlítja. Még ha megtörténne is az a képzelenség, hogy az anya elfeledkezne csecsemőjéről (Ézs 49,15–16), akkor is marad egy biztos támasz, Isten változatlan hűsége.

A szerző megfogalmazza, hogy a család nem egy hibátlan, rendíthetetlen életállapot, hanem sokkal inkább egy életfeladat, egy kiváltságos lehetőség az Úr Istentől. Ezzel a lehetőséggel élve egy bonyolult kapcsolati rendszerbe kerül az ember. A gyermek érkezésével ez háromféle viszonyrendszert jelent: az anya-gyermek, az apa-gyermek, és a férfi-nő kapcsolatát, amelyek mind egyformán fontosak. A különböző szerepekben a saját felelősségük gyakorlásával, Istent Atyának tekintve juthatnak a családtagok Isten gyermekeinek közösségére. Ebben a közösségben a szülők a bizalom,

a szeretet, a megbocsátás alaptapasztalataiban részesítik a gyermeket, bevonják őt az Isten szeretetének és oltalmának átélésébe.

Gondolatait azzal zárja, hogy a mai gyakorlatban sok olyan gyermekkel találkozunk gyülekezeteinkben és intézményeinkben, akik a keresztyén hagyomány alapelemeit, a legismertebb imádságokat, énekeket, történeteket, szokásokat nem hozzák magukkal. A vallásos nevelés eltolódik a családotól a gyülekezet irányába, de ez csak a családokkal együttműködve történhet. Nagy kihívás a keresztyén közösség számára, hogy a gyermek és az érdeklődő család tapasztalatait, találkozásain keresztül segítséget kapjon, és vágyakozzon a közösségben megszülető tanítványi életformára. (17–24.)

Vajon milyen formákat találunk gyülekezeteinkben a fenti feladathoz? Milyen egyházi alkalom az, amelyen a család egésze részt vehet, és kicsik és nagyok egyszerre épülhetnek és élhetik át Isten közelségét? A családi istentiszteletről szól *iff. Hafenscher Károly* írása. Megfogalmazza, hogy amikor családi istentiszteletről beszélünk, nem mindenki ugyanazt érti a meghatározás alatt. A családi istentisztelet nem egy az istentiszteleti műfajok közül, hanem „*egy olyan megvalósítási irány, amely az istentiszteletet bizonyos szempontból és bizonyos célcsoport számára formálja*” (25.). A lényeg az, hogy az esemény főszereplője Isten maradjon, s ne lépjen át az emberi rendezvények kategóriájába. A családi istentisztelet gyökereire tekintve a szerző elmondja, hogy az istentisztelet régi kerekeit megőrizve született meg az igény, hogy azokba „új életet lehelve”, emberközelibb, barátságosabb alkalom formálódjon. Fontos, hogy a valláspedagógia ne szakadjon el

a gyülekezeti élet szívéből, az istentisztelettől. Ehhez pedig meg kell találni a gyermek és a felnőtt hitgyakorlata közötti hidakat. A családi istentisztelet évtizedeken át a szabad műfajok közé tartozott, keresve útját az „állandóság és a kreatív barkácsolás” között. Ma az evangélikus egyház Liturgikus könyvében szerepel egy bővíthető, változtatható, de alapot adó liturgikus minta példatárakkal a családi istentiszteletre nézve is. Olvashatunk a cikkben a családi istentisztelet gazdag eszköztáráról, végül pedig, zárszóként a következő gondolat serkent további gondolkodásra: „*Minden istentisztelet családi istentisztelet. Minden „családi istentiszteletnek” istentiszteletté kell válnia.*” (25–32.)

Döbrentey Ildikó személyes vallomása „*Az imádság nem varázsigé*” című írás. Az imádság szerepéről, az Isten iránti bizalmat és a családtagok közötti kötődést formáló erejéről tesz tanúságot. Beszél a gyermeki hitről, a kötött és a szabadon megformált imádságok helyéről. Rámutat arra, hogy a közös mesélés és a közös imádság mennyire felemelő érzelmeket vált ki gyermekeinkből. A gyermeknek mesélő, és a gyermeke ágya szélére leülő, imádkozó szülő idejét, figyelmét ajánldekozza oda. Az effajta közös élmény világossá teszi a gyermek számára, hogy van remény, minden helyzetből van kiút, Isten ad erőt az újrakezdéshez. Ahogyan a közösen aratott mesei győzelem bátorítja a gyermeket a mindennapi kudarcok elviselésében, az imádság lélekgyógyító ereje is a tiszta lap lehetőségével biztat. A gyermek bontakozó hite alakítja személyiségét, beszédét, viselkedését, kapcsolatait, s azt is, hogy mit ad majd tovább saját gyermekeinek. (34–38.)

Hogyan érhetne célba a sok jó szándék, miszerint az egyház családbarát szeretne lenni? Erről gondolkodtat el *Gáncs Péter* „Családbarát egyház – szép szavak és a valóság” című cikkével. Felhívja a figyelmet arra, hogy a családbarát hely megteremtése sok egyházi épületben, régi templomban nem kis feladat. Ezek az épületek gyakran nagyok, hidegek, a felnőttek a gyermekeket nem is láthatják, hiszen a kisebbek ki sem látszanak a padokból. Örvendetes, hogy vannak próbálkozások olyan otthonos helyek és alkalmak kialakítására, amelyek segítik, hogy a gyermekek és a családok mielőbb lelki otthonuknak érezzék az egyházat – erről olvashatunk jó példákat, ötleteket a cikkben. Kitér a megnövekedett számú egyházi oktatási intézmény szerepére is a keresztyén nevelés terén. Akár két évtizedes közös utunk is lehet bizonyos családokkal, akik több gyermeket bíznak ránk óvodás kortól a középiskoláig. Reménység szerint a családok épülését szolgálhatja ez a közös út, amelyen a növekedést mindig az Isten adja. (39–43.)

■
Simon Attila, középiskolai evangélikus iskolalelkész „Az atyák bűnét a fiakon...” című cikkében arról ír, hogy lelkigondozóként hogyan segíthetünk az elvált szülők pubertáskorú gyermekeinek. Bemutatja, mit jelent a gyermek számára a szülők válása. A válással járó veszteségélményből, tárgyvesztésből válsághelyzet fakad. Szinte minden gyermekben él egy álom arról, hogy a szomorú folyamat visszafordítható. A mélypont akkor következik be, amikor a valóság meghaladja a félelmek szintjét, és a válás kimondott tényé válik. Nagyon fontos ebben a helyzetben, hogy a lelkigondozó, a pedagógus

figyeljen a gyermek feltörő érzelmeire. A legjellemzők érzelmi jegyek: a hiányérzet, a gyász és a bűntudat, a düh, a különböző aszociális cselekvésformákban megjelenő feszültséglevezetés, az acting out. Sérül a pszichoszexuális fejlődés, így a szexualitás a személyiség éréseinek fontos lépcsője helyett az indulatok levezetésének, a világ elleni lázadásnak a keretévé válhat. Könnyen vezethet ebben a korban a válás a gyermekek és a szülők egymástól való eltávolodásához is. Felhívja a figyelmet a szerző arra, hogy a válással járó szorongás neurotikus tünetekhez is vezethet. Életmentő lehet ezek felismerése, s a kompetenciahatárok megfelelő kezelésével hasznos segítő szakember bevonása a folyamatba. Iránymutató gondolatokat ad arra nézve is, mit tehet a pedagógus, az iskolalelkész a válást követő átmeneti élethelyzetben a gyermekért. Kiemeli, hogy nagy fokú nyitottságra van szükség, és egy olyan tapintatos, közvetett segítői megközelítést alkalmazó hozzáállásra, amely megkönnyíti az érzelmek elfogadható, szóbeli megfogalmazását és mederbe terelését.

Keresztyén iskoláinkat ugyanúgy érinti a válás súlyos problémája, mint a társadalom más részeit. A ránk bízott gyermekeknek megértést, kapaszkodót, segítséget kell kapniuk a válsághelyzeteikben. A szerzővel együtt reméljük azt is, hogy ezen a segítségnyújtáson keresztül és a családi étellel kapcsolatos lelki útmutatással olyan útra kerülnek, amelyből tanulni tudnak, és megérdemelt fognak majd a saját családi életük vezetésében. (45–57.o.)

■
Miklósné Jancsó Hanna „Közelebb a családhoz” című írása arra a kérdésre keresi a választ, hogy vajon „mit kezdhet egy ne-

velő-oktató intézmény a szülőkkel” (59.), hogyan nyújthat segítséget az egyházi intézmény a családoknak. A bizalmi légkör megteremtését tarja a legfontosabbnak. Bemutatja azokat a „légkörteremtési kísérleteket”, amelyeket a győri Péterfy Sándor Evangélikus Oktatási Központ gyakorlatából válogat. Olvashatunk a szülői házzal való kapcsolatfelvétel alapozó szerepéről, a családlátogatások hasznosságáról. Bepillantást nyerhetünk abba, hogy akár különböző korosztályoknak szervezett, akár több generációt együttesen megszólító – vagy éppen gyülekezeti tagok, pedagógusok, szülők és diákok közös részvételével zajló – hagyományörző programok milyen sokrétű lehetőséget nyújthatnak az ismerkedésre, a kapcsolatok mélyítésére. Gyümölcsöző kezdeményezésnek bizonyult a „Szülők akadémiaja” is, amelynek keretében a szülők gyermeknevelési kérdésekről bővíthetik ismereteiket és adhatják át egymásnak tapasztalataikat. (59–63.)

Révész Józsefné Tóth Erzsébet több évtizedes óvodapedagógusi, szakértői, hittanoktatói tapasztalattal ír az egyházi óvoda sajátosságairól és lehetőségeiről. A „Szülők óvodája” című cikkében hangsúlyt fektet a családi háttér meghatározó szerepére a nevelésben. Fontosnak tartja, hogy az óvoda tájékozzon az odaérkező családok helyzetéről, hogy a mindennapokban és válsághelyzetekben is segítő kezet nyújthasson. A keresztyén családképet, családmódellet körvonalazva kiindulási alapnak tekinti a teremtő Isten rendjét, amely szerint a férfi és a nő Isten

képmása. Szükségesnek látja, hogy az édesapák minél inkább megerősítést kapjanak a család vezetésének szolgálatában, s ebben az édesanyák, velük együtt Krisztusra figyelve, segítőtársaikká formálódjanak. A szerző rámutat arra, hogy a bibliai történetek feldolgozása során a család értékeinek megfogalmazásával találkozhatnak a gyermekek, és hogy mind az óvodában, mind a szülőkkel együtt elmondott imádságok és énekek a családok hitének építőköveivé válhatnak. (65–69.)

Végezetül *Buzás Erzsébet* „Mezítláb, gyalogszerral, haza” című cikkében arról olvashatunk, hogy a Keresztyén Ifjúsági Egyesület Tappancs nevű munkaágán keresztül milyen élményekkel gazdagodhatnak a fiatalok. Mindaz, amit a tíznapos Tappancs-táborokban, mezítláb járva, egyszerű körülmények között, egymásra utalva átélnek, egy lelki családba vonja őket, és olyan értékekkel gazdagodnak, amelyek segítségükre lehetnek abban, hogy hazatérve megújult lélekkel és megbecsüléssel tekinthessenek saját családjukra. (71–76.)

Haszonnal forgathatják a családi életre nevelésről szóló sajátos összeállítást mindazok, akik az anyaszentegyház családjának tagjaként felelős szeretettel keresik útjukat a gyermekek és családok közötti szolgálatban, hiszen a szerzők saját feladataik, területük bemutatása közben a család helyzetét jellemző, az egyház szerepét és lehetőségeit körvonalazó, aktuális, 21. századi kérdésekben hívnak további közös gondolkodásra.

¹ Simon Attila – Wagner Szilárd (szerk.): *Evangélikus Nevelés* 19. Pedagógiai szakfolyóirat XI. évfolyam, Luther Kiadó, 2012/2. szám

SZÁMUNK SZERZŐI

Csőri-Czinkos Gergő református lelkész, vallástanár, hittanoktató, mentálhigiénés szakember, a Református Pedagógiai Intézet katechetikai szakértője

Fehérné Szóráth Márta mesterpedagógus, szaktanácsadó, a debreceni Kölcsey Ferenc Református Gyakorló Általános Iskola tanító–hitoktatója

Fodorné Dr. Ablonczy Margit PhD református lelkész, pedagógus, családterapeuta, a Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Karának egyetemi adjunktusa, a Kecskeméti Református Egyházközség családpsztorációért felelős lelkésze

Dr. Hubainé Muzsnai Márta PhD református teológus, klinikai szakpszichológus, kutatótanár, szupervizor, a Károli Gáspár Református Egyetem szupervizor szakirányú továbbképzésének oktatója

Dr. Komlósi Piroska PhD klinikai szakpszichológus, pár és családterapeuta, a Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Karának címzetes egyetemi docense

Pluhár Gáborné Szűcs Enikő református lelkész, vallástanár, pedagógia szakos bölcsész, a Református Pedagógiai Intézet katechetikai szakértője

Prof. Dr. Siba Balázs református lelkész, a Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Karának egyetemi tanára

Sipos Tamás Norbert vallástanár, a Lévy József Református Gimnázium és Diákotthon nevelési igazgatóhelyettese

Szabóné Dr. László Lilla PhD református lelkész, teológia tanár, a Pápai Református Teológiai Akadémia Gyakorlati Teológiai Intézetének docense és a Pannon Egyetem veszprémi campusának egyetemi lelkésze

Dr. Szászi Andrea PhD református lelkész, vallástanár, pszichopedagógus, coach, a Református Pedagógiai Intézet katechetikai igazgatóhelyettese

FAMILY LIFE EDUCATION

STUDIES • **Margit Fodorné Ablonczy**, Family education on a biblical basis

Lilla Szabóné László, If there is a problem in the family – pastoral aspects of children's support in school and church

Margit Fodorné Ablonczy – Márta Hubainé Muzsnai – Piroska Komlósi – Balázs Siba – Lilla Szabóné László, The main areas of sex education with Christian eyes

WORKSHOP • **Gergő Csőri-Czinkos**, How can the family life appear in high school religious lessons?

Márta Fehérné Szóráth, Good practices related to family topic

Tamás Sipos, We are raising for the family life – Lévy József Reformed Secondary Grammar School and Dormitory

Andrea Szászi, „The circle of the family” – conversation with children about family in RE classes

REVIEW • **Enikő Pluhár Gáborné Szűcs**, Lutheran Education, Number 19 – Family Life Education

MAGYAR REFORMÁTUS NEVELÉS

református pedagógiai folyóirat

Megjelenik évente 4 szám. Letölthető: <http://refpedi.hu/mrn>

ISSN: 1585-7565

Kiadja a Református Pedagógiai Intézet (RPI)

1041 Budapest, Árpád út 51. A épület I. emelet 1.

www.refpedi.hu

Felelős kiadó: Református Pedagógiai Intézet Igazgatója

Főszerkesztő: Dr. Szontagh Pál Iván

A katechetikai számokat szerkeszti: Dr. Szászi Andrea

A folyóirat szakértői lektorálási folyamatot követően jelenik meg. Ennek során egy külső és egy belső lektor (szerkesztőbizottsági tag) véleményezi a beküldött tanulmányt és javasolja a megjelentetését. A szerkesztőbizottság tagjai az MRE elismert, PHD fokozattal rendelkező szakemberei pedagógiai vagy katechetikai, valláspedagógiai területen.

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI:

Pedagógiai tanulmányok lektorai:

Dr. Szenczi Árpád, főiskolai tanár, az Arany János Református Általános Iskola igazgatója

Dr. Pompor Zoltán, MRE

Dr. Szontagh Pál, RPI

A valláspedagógiai tanulmányok lektorai:

Prof. Dr. Siba Balázs, KRE-HTK

Dr. Szénási Lilla, SJE

Dr. Szászi Andrea, RPI

Szerkesztőbizottsági titkár, olvasószerkesztő: Bajnokné Vincze Orsolya

Olvasószerkesztő: Rózsahegy-Nagy Márta

Tördelő: Rezessy Szabolcs

A korábbi évfolyamok számai és a közlési feltételek az RPI honlapján elérhetőek.

A szerkesztőség fenntartja a jogot a kéziratok nyelvi-stiláris javítására, a szerkezeti elemek egységesítésére, a logikai hibák korrigálására és a tipográfia kialakítására.

Az egyes közlemények tartalmáért a szerző a felelős.

© Református Pedagógiai Intézet, 2022

